

POSTAVENÍ ŽEN VE VĚDĚ A VÝZKUMU V PRAZE

Sborník příspěvků z odborného semináře

PROJEKT JE ZPRACOVÁVÁN V RÁMCI GRANTOVÉHO
SCHÉMATU "VYROVNÁVÁNÍ ŠANCÍ ŽEN A MUŽŮ"

Zpracoval STEM - Středisko empirických výzkumů, Sabinova 3, 130 02, Praha 3

SRPEN 2006

Tento projekt je spolufinancován Evropským Sociálním fondem
a státním rozpočtem České republiky.

OBSAH

ÚVOD	4
POPIS VÝZKUMNÉHO PROJEKTU	5
POSTAVENÍ ŽEN VE VĚDĚ A VÝZKUMU	8
ING. KAMILA KOLÍNSKÁ (STEM - STŘEDISKO EMPIRICKÝCH VÝZKUMŮ).....	8
SLADĚNÍ PROFESNÍHO A RODINNÉHO ŽIVOTA	28
PHDR. VĚRA HABERLOVÁ (STEM - STŘEDISKO EMPIRICKÝCH VÝZKUMŮ).....	28
POSTAVENÍ ŽEN VE VĚDĚ A VÝZKUMU - VLASTNÍ ZKUŠENOSTI	38
ING. PAVLÍNA MAŘÍKOVÁ (ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA, SOCIOLOGICKÁ LABORATOŘ)	38

ÚVOD

Záměrem projektu "Postavení žen ve vědě a výzkumu v Praze" bylo především přinést aktuální informace o situaci žen ve vědě a výzkumu a podrobně vyjádřit okolnosti, které mají vliv na jejich profesní postavení v zaměstnání. Výzkumný projekt vychází z grantového schématu "Vyrovňování šancí žen a mužů", je součástí vládního opatření 2.2 (Sladění rodinného a pracovního života).

Otázky profesního uplatnění žen jsou oblastí, která s sebou přináší nové výzvy, jejichž splnění často znemožňují nebo ztěžují překážky, které ženám znesnadňují profesní uplatnění a mnohdy zcela blokují jejich legitimní snahy o seberealizaci. Dnes je v naší společnosti často slyšet mínění, že by měla mít obě pohlaví rovné podmínky a příležitosti včetně pracovní oblasti. Praxe však ukazuje, tomu tak vždy není.

Ženy, které se rozhodnou pro náročnější profesní dráhu, bývají postaveny před řadu překážek. Často musí volit kompromisy mezi rodinným a kariérním životem a pokud se jim nedostává podpory a pomoci od jejich životních partnerů, musí často přinášet velké oběti svému rozhodnutí. Výjimkou nejsou ani ženy působící ve vědě a výzkumu. Záměrem zmíněného vládního opatření (Sladění rodinného a pracovního života) je přispět ke snížení rozdílů mezi ženami a muži na trhu práce zejména vytvářením podmínek pro sladování rodinného a pracovního života. Je k tomu potřeba nalézt vhodné nástroje, které by motivovaly zaměstnavatele k zavádění změn, které příznivě ovlivní pracovní situaci osob, které pečují o závislé členy rodiny. Zároveň je třeba rozšířit nabídku a přístup k podpůrným službám, které těmto osobám ulehčí zapojení do pracovního procesu.

Společnost STEM se dlouhodobě zabývá postavením žen v naší společnosti. Se snahou přispět čerstvými informacemi a postřehy o postavení žen ve vědě a výzkumu, které mohou napomoci překlenutí chybějících poznatků o situaci této profesní skupiny žen, uskutečnila společnost STEM výzkumné aktivity, při nichž zjišťovala názory na tuto problematiku od dospělé pražské populace, samotných žen působících ve vědě a výzkumu a vedoucích pracovníků vědeckých a výzkumných ústavů. Výzkumný projekt byl orientován pouze na území hlavního města Prahy, protože právě zde se nachází podstatná část vědeckých pracovišť (především Akademie věd ČR), výzkumných institucí, inovačních center a vysokých škol, na jejichž poli se vědecká činnost také odehrává.

Nejdůležitější závěry a poznatky z našich výzkumných šetření byly prezentovány na tiskové konferenci a na odborném semináři, z něhož byl vytvořen tento sborník příspěvků.

POPIS VÝZKUMNÉHO PROJEKTU

Výzkumný projekt byl rozdělen do čtyř relativně samostatných a přitom obsahově provázaných výzkumných celků, které se lišily šíří záběru, analytickou hloubkou zkoumané problematiky, zvolenou metodologií a zkoumaným vzorkem populace. První tři fáze byly výzkumné, v poslední fázi došlo ke shrnutí dílčích výsledků předchozích výzkumných akcí a distribuci nejdůležitějších a nejzajímavějších poznatků k odborné veřejnosti i ostatním zájemcům.

První výzkumná fáze, při které společnost STEM oslovila reprezentativní soubor 1007 obyvatel Prahy starších 18 let, probíhala formou standardizovaných (face-to-face) rozhovorů a zaměřila se na zmapování názorů Pražanů na postavení a situaci žen v zaměstnání v oblasti vědy a výzkumu. Respondenti byli vybíráni metodou kvótního výběru podle pohlaví, věku a vzdělání. Sběr dat probíhal v pěti vlnách od října 2006 do února 2006, v každé vlně bylo osloveno přibližně 200 respondentů.

Druhá výzkumná fáze se orientovala na zjištění zkušeností, názorů a postojů samotných vědeckých a výzkumných pracovníků. Výzkumný vzorek byl doplněn o referenční skupinu vedoucích pracovníků vědeckých a výzkumných ústavů, kteří k dané problematice přispěli cennými zkušenostmi na názory z jiného úhlu pohledu na danou problematiku. Respondenti byli vybíráni metodou stratifikovaného výběru, která je založena na tom, že ze základního souboru rozděleného na jednotlivé dílčí oblasti (vědní obory) je prostým náhodným výběrem z každé této oblasti vybrán takový počet respondentů, aby struktura výběrového souboru odpovídala struktuře základního souboru. V průběhu této výzkumné fáze oslovila společnost STEM celkem 312 žen působících na odborných pozicích vědeckých a výzkumných ústavů a 32 vedoucích pracovníků. Sběr dat probíhal v průběhu prosince roku 2005 a ledna 2006.

Poslední výzkumná akce byla koncipována jako kvalitativní šetření formou individuálních hloubkových rozhovorů, jejímž záměrem bylo prohloubit získané poznatky z předchozího výzkumného šetření. Výzkumu se účastnily náhodně vybrané ženy působící v oblasti vědy a vedoucí pracovníci pražských vědeckých a výzkumných ústavů, kteří v předchozí výzkumné akci dali s uskutečněním hloubkového rozhovoru souhlas. Výzkum probíhal v únoru roku 2006 a oslovili jsme při něm celkem 30 respondentů (20 vědeckých a výzkumných pracovníků a 10 vedoucích pracovníků).

Tabulka na následující straně obsahuje základní parametry o dílčích výzkumných šetřeních.

Základní výsledky provedeného výzkumu byly sestaveny do informační brožury, která byla distribuována knihovnám, vědeckým a výzkumným ústavům, úřadům práce, úřadům městských částí v Praze a jiným institucím a zájemcům, kterých se tato problematika dotýká. Zajímavé výsledky výzkumu byly prezentovány na tiskové konferenci a pro odbornou veřejnost byl uspořádán seminář za účasti odborníků a zástupců nejrůznějších institucí zabývajících se tematikou postavení žen ve společnosti a rovných příležitostí žen a mužů, na jehož základě byl sestaven a vydán tento sborník. Výsledky tohoto projektu jsou dostupné i na internetových stránkách společnosti STEM (<http://www.stem.cz/staticpages/postaveni-zen-ve-vede>).

Základní údaje za jednotlivé dílčí výzkumy „Postavení žen ve vědě a výzkumu v Praze“

Výzkumná aktivita	MONITOR	SONDA	ANALÝZA
Typ výzkumu	Kvantitativní reprezentativní šetření	Kvantitativní reprezentativní šetření	Kvalitativní šetření
Cílová skupina	Obyvatelé Prahy starší 18 let	Ženy působící na odborných pozicích v oblasti vědy a výzkumu a vedoucí pracovníci pražských vědeckých a výzkumných ústavů	Vybrané ženy působící na odborných pozicích v oblasti vědy a výzkumu a vedoucí pracovníci pražských vědeckých a výzkumných ústavů
Metoda výběru	Kvótní výběr podle pohlaví, věku a vzdělání	Stratifikovaný výběr (základní soubor byl rozdělen na dílčí oblasti - vědní obory, v každé této oblasti byl proveden prostý náhodný výběr tak, aby výběrový soubor odpovídal struktuře základního souboru)	Náhodný výběr z kandidátů, kteří v předchozí výzkumné zprávě dali s uskutečněním hloubkového rozhovoru souhlas. Struktura výběrového souboru odpovídala struktuře podle odvětví vědecko výzkumných pracovišť v Praze
Technika dotazování	Standardizované osobní rozhovory (face-to-face)	Standardizované osobní rozhovory (face-to-face)	Individuální hloubkové rozhovory
Termín výzkumu	Říjen 2005 - Únor 2006	Prosinec 2005 - Leden 2006	Únor 2006
Výsledný soubor	1007 respondentů	344 respondentů (z toho 312 vědeckých a výzkumných pracovníků a 32 vedoucích pracovníků)	30 respondentů (z toho 20 vědeckých a výzkumných pracovníků a 10 vedoucích pracovníků)

POSTAVENÍ ŽEN V OBLASTI VĚDY A VÝZKUMU

Ing. Kamila Kolínská
(STEM - Středisko empirických výzkumů)

ÚVOD - STATISTIKY

Problematika postavení žen ve vědě a výzkumu má mnoho hledisek. Dovolte mi, abych svůj příspěvek uvedla statistickými údaji, které hovoří o počtu žen na vědeckých a výzkumných pozicích. Podle oficiálních statistik pro Českou republiku z konce roku 2004 působí ve vědě a výzkumu na pozicích výzkumných pracovníků necelých 30 % žen. V hlavním městě Praze je to podle propočtů ještě o něco více – přesně třetina. Nejméně žen působí v technických a přírodních vědách (16 % a 27%), v zemědělských, sociálních, humanitních a lékařských oborech je naproti tomu žen o něco více (podíl žen zde tvoří přibližně dvě pětiny z celkového počtu výzkumných pracovníků).

Za zmínku stojí také skutečnost, že do technických oborů vědy a výzkumu, kde působí nejmenší podíl žen, plyne největší podíl (56 %) celkových domácích výdajů na vědu a výzkum, zatímco do oblastí, kde je zastoupení žen vyšší (již zmíněné lékařské, zemědělské, sociální a humanitní vědy) plyne pouze 2,8 - 8,4 % všech vnitřních výdajů na vědu a výzkum.

Výzkumní pracovníci v ČR podle vědních oblastí a celkové hrubé domácí výdaje na vědu a výzkum uskutečněné v jednotlivých vědních oblastech

Vědní oblasti	Výzkumní pracovníci celkem	z toho ženy (absolutně)	z toho ženy (v %)	podíl výzkumných pracovníků v jednotlivých vědních oblastech na celkovém počtu výzkumných pracovníků (v %)	Výdaje na VaV (v %)
Přírodní vědy	7 813	2 112	27	22,9	25,0
Technické vědy	12 797	2 003	16	37,5	56,0
Lékařské vědy	5 269	2 238	43	15,4	8,4
Zemědělské vědy	2 397	914	38	7,0	4,8
Sociální vědy	3 771	1 565	42	11,0	2,8
Humanitní vědy	2 106	897	43	6,2	3,0
Celkem	34 152	9 730	29	100,0	100,0

Pramen: ČSÚ, údaje k 31.12.2004

Při pohledu na oficiální statistiky by se dalo konstatovat, že v některých oborech není žen zase tak málo, v lékařských, zemědělských, sociálních a humanitních oborech se podíl žen a podíl mužů

téměř přibližuje. Pohled na statistická data však o skutečné situaci ve vědě a výzkumu nevypovídá přesně. Neukazuje například, jaký podíl žen je v řídicích a rozhodovacích pozicích. Mnohé studie a mezinárodní zprávy hovoří o tom, že žen ve vědě lineárně ubývá s rostoucími výdaji na vědu a výzkum, podíl žen se velmi radikálně snižuje při pohledu na vertikální strukturu vědy, v rozhodovacích orgánech vědy a výzkumu je zastoupení žen mizivé. V letech 2001 - 2005 byly ve vedení AV ČR dvě ženy (Akademická rada AV ČR sestává celkem ze 17 členů). V současné době však není v Akademické radě zastoupena žádná žena. Ve Vědecké radě AV ČR jsou nyní ženy 3 - jedna místopředsedkyně a dvě členky, z celkového počtu 30 členů. V předchozím období neměla Vědecká rada AV ani jednu zástupkyni ženského pohlaví. Alarmující je také nízké zastoupení žen v Akademickém sněmu (27 žen ku 214 mužům), z hlediska počtu žen ve vedení jednotlivých ústavů AV ČR nejsou reálná čísla také příliš lichotivá (8 ředitelky vs. 48 ředitelů). (zdroj: Internetové stránky AV ČR) Zastoupení žen ve vrcholných a rozhodovacích funkcích není zdaleka vyhovující a neodpovídá intelektuálními přínosu žen pro práci Akademie věd ČR.

Ukazuje se, že to, co bývá považováno za vědecký problém či téma hodné výzkumu, není genderově neutrální. Zanedbatelný podíl žen v rozhodovacích funkcích ve vědě se odráží například ve skutečnosti, že určité, řekněme „ženské“ výzkumné oblasti jsou ignorovány, přehlíženy, protože nejsou považovány za důležité, atraktivní nebo relevantní. Pokud nejsou ženy zastoupeny v rozhodovacích grémiích, nemají možnost podílet se na určování vědní politiky, není možné zaručit, že jsou reprezentovány zájmy žen a že je respektována ženská zkušenost při vytváření vědecké znalosti.

Věda byla původně vybudována na myšlence, že vědecké bádání má být objektivní, racionální, odosobnělé, bez zásahů emocí a pocitů a měla by stavět na rozumovém pohledu na svět. Tradičně se předpokládalo, že osobní prožitky, emoce a subjektivita, vedou ke zkreslení vědeckých výsledků. V této souvislosti je velmi důležité uvědomit si, že objektivita a racionalita, které jsou ve vědě neustále tak zdůrazňovány, jsou v našem kulturním kontextu tradičně asociovány s maskulinitou, s mužstvem. Věda nebyla až do 20. století pro ženy takzvaně "vhodná", ženy nebyly plnoprávnými vědeckými pracovníky, po dlouhou dobu byla jejich úloha omezována jen na interpretaci a shromažďování dat. Obávám se, že ani dnes není vědecká práce žen hodnocena tak, jak by si zasloužily. Jak ukázala např. ETAN zpráva, má pohlaví vědce značný dopad na to, jak je jeho práce posuzována a oceňována. Ženy musí podle těchto informací mnohem častěji publikovat a vynakládat daleko více úsilí, pokud mají být hodnoceny stejně, jako jejich mužské protějšky a pokud chtějí získat podobný respekt a uznání.

GENDEROVÉ PROBLÉMY

Malý podíl žen ve vědě a výzkumu má na svědomí i česká genderová kultura, genderová stereotypizace. Industrializace přinesla rozdělení na muže jako živitele a zabezpečovatele rodiny, který se angažuje na trhu práce, a ženy, jako osoby, která o něj a domácnost pečuje. Vlastnosti mužů odrážejí potřeby pracovního trhu a veřejné sféry. Ženám naproti tomu přísluší domácnost a pečovatelská role. Mužům jsou vštěpovány vlastnosti potřebné na pracovním trhu. Ženy se také učí rolím pracovního trhu, rozdíl je ovšem v tom, že jsou jim předávány jiné vzorce chování spočívající například v tom, aby neměly příliš vysoké ambice a nároky na prestižní funkce, vysoké odměny a chovaly se pokud možno submisivně. (Beck, 2004; Giddens, 2004; Renzetti, Curran, 2003) Od žen není proto společností ani od nich samotných očekáván největší úspěch, jsou méně kariéerně motivovány než jejich mužští kolegové.

Přirozená dominance mužského prvku konstruuje všechny součásti společenského života. Mluví se o přirozené mužské nadřazenosti (mužský princip je nadřazený principu ženskému, protože je považován za objektivní, neutrální). (Renzetti, Curran, 2003) Na základech mužské nadřazenosti a identifikace objektivních a odosobnělých přístupů s mužským principem byla budována věda. Když do vědy vstupují ženy, stávají se tato zavedená pravidla pro ně normou, kterou musí přijmout a respektovat ji. Dnes již neexistují formální zábrany pro vstup žen do vědeckých institucí. Vstup do společnosti, která byla po staletí formována muži, není ženám zakázán, ale nad jejich kariérou se klene jakýsi skleněný strop, který jim brání v postupu. Od žen se významný postup v kariéře neočekává, a jejich vstup do zavedených mužských sítí je obtížný. Adeptky jsou stále postaveny před realitu, že ve většině pozicích ve vědě převažují muži. Ti si udržují převahu jak v obsazení jednotlivých vědních oblastí, oborů, tak ve vertikální struktuře vědy, kde ženy narážejí na již zmíněný skleněný strop. Mužská společnost z takto nastavených a neustále uplatňovaných pravidel profituje (muži mají obecně vyšší prestiž, důvěru), ženy jsou v tomto systému znevýhodňovány, jsou "samozřejmě" spojovány s rodinou, nejsou - ani vzhledem ke svému náročnému povolání - zbaveny nepsaných, nicméně jimi přijatých stereotypních povinností rodit a vychovávat děti, případně se starat o nemocné či staré členy rodiny a vést domácnost. Nutnost vykonávání těchto společensky vyžadovaných povinností je však pro vědeckou kariéru ženy fatální, protože právě věda vyžaduje po svých zaměstnancích plné nasazení a vysoký pracovní výkon.

Obecný úvod bych zakončila citátem řídící pracovnice z hloubkových rozhovorů, který velmi dobře situaci žen ve vědě a výzkumu vystihuje:

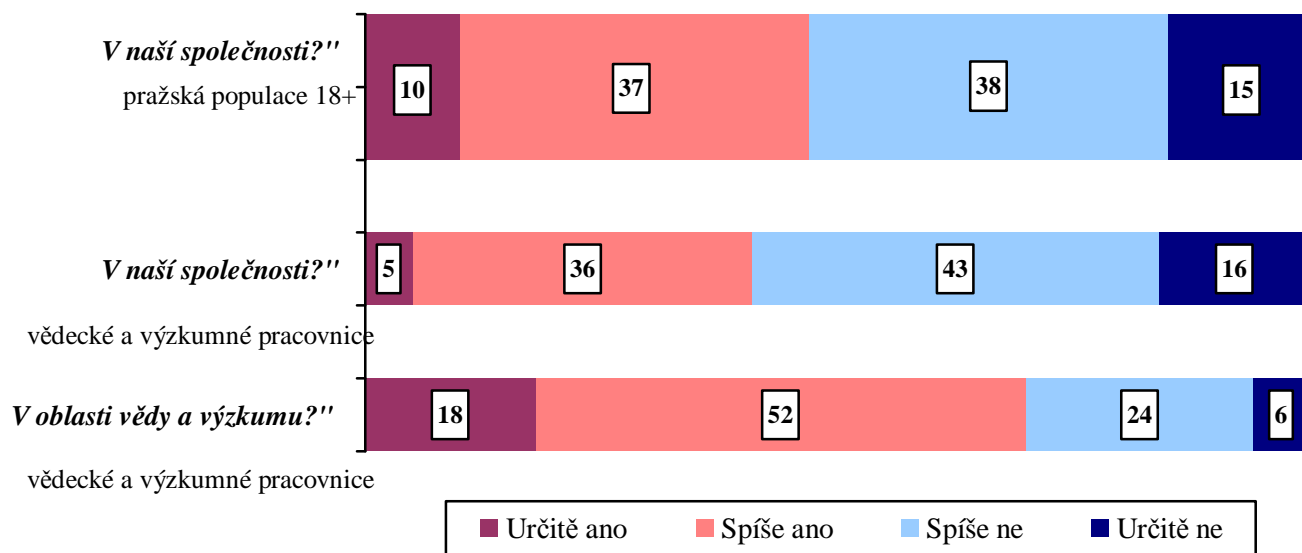
"...celá věda je jako mužská záležitost feminizována postupně. Pronikání žen do vědeckých pozic a do vědeckých špiček nebylo jednoduché a není dodnes..."

VÝSLEDKY VÝZKUMU

Prezentaci výsledků výzkumu načnu otázkou, kterou jsme zjišťovali, zda v naší společnosti, potažmo ve vědě a výzkumu existuje rovnoprávnost obou pohlaví v přístupu k zaměstnání. Na otázku, zda je v naší společnosti uplatňován rovný přístup mužů a žen k zaměstnání, odpovídali Pražané i vědecké pracovnice celkem skepticky. O něco více než polovina (53 %) obyvatel Prahy se přiklání k přesvědčení, že je na českém trhu práce uplatňována diskriminace podle pohlaví. Oslovené vědecké pracovnice jsou v tomto ohledu ještě o něco kritičtější – rovný přístup k mužům a ženám na trhu práce není uplatňován podle 6 vědkyň z 10. U oslovených řídicích pracovníků vědeckých a výzkumných ústavů převažuje přesvědčení, že k mužům a ženám je v naší společnosti přístupováno rovným způsobem.

Mnohem příznivější situace z hlediska genderu je podle respondentů v oblasti vědy a výzkumu – tedy v oblasti, za kterou mohou mluvit jejich vlastní zkušenosti. Rovný přístup k mužům i ženám je ve vědě a výzkumu uplatňován podle sedmi oslovených vědeckých pracovnic z deseti. Řídicí pracovníci jsou i v této otázce více optimističtí a o tom, že v oboru vědy a výzkumu neexistuje genderová diskriminace je přesvědčena naprostá většina z nich.

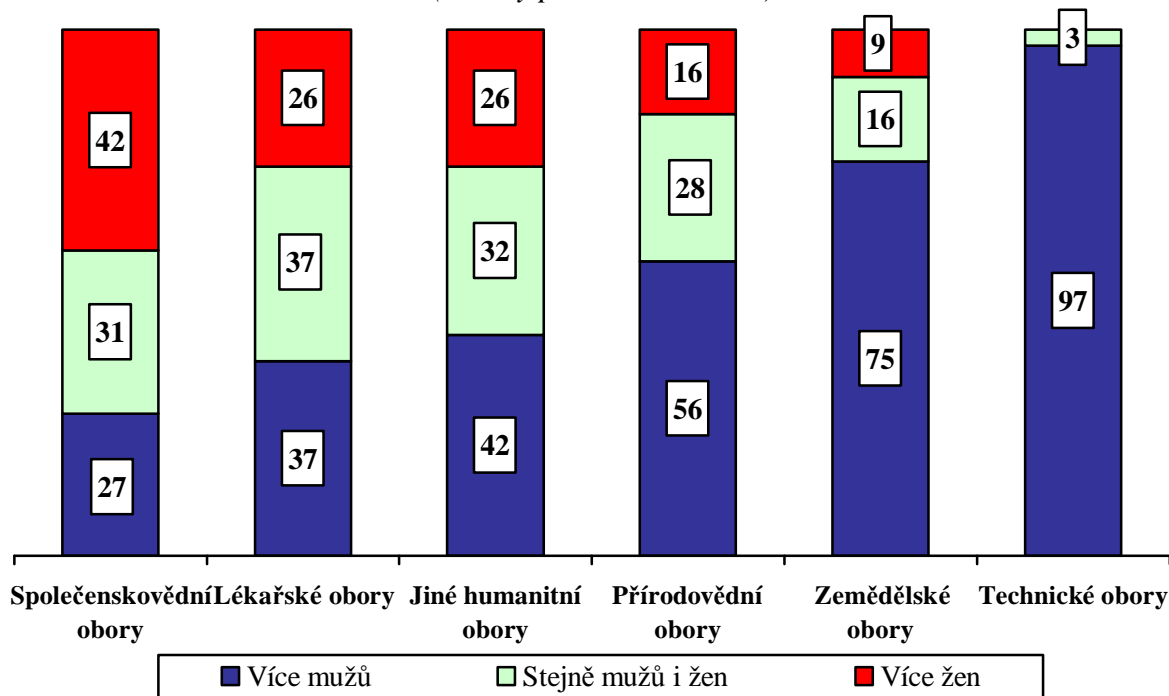
Přestože většina oslovených žen působících na odborných pozicích ve vědě a výzkumu i jejich řídicích pracovníků deklaruje, že v této oblasti není uplatňována diskriminace podle pohlaví, podíl žen působících v oblasti vědy a výzkumu je podle nich nižší než podíl mužů. Převahu mužů vnímá i pražská veřejnost.

"Existuje rovnoprávnost žen a mužů v přístupu k zaměstnání ..."

Pramen STEM, 2005/2006, pražská populace: 1007 respondentů, vědecké a výzkumné pracovnice: 312 respondentů

Významné rozdíly jsou - podle očekávání - patrné v pohledu na zastoupení žen a mužů v jednotlivých vědních oblastech. Zatímco v technických oborech naprosto - podle oslovených žen - převažují muži, v humanitních, lékařských a společenskovědních oborech převládá názor, že zde působí více žen nebo je podíl mužů a žen vyrovnaný.

"Působí na Vašem pracovišti na pozicích odborných vědeckých a výzkumných pracovníků více mužů nebo žen?"
(rozdíly podle oborů; v %)

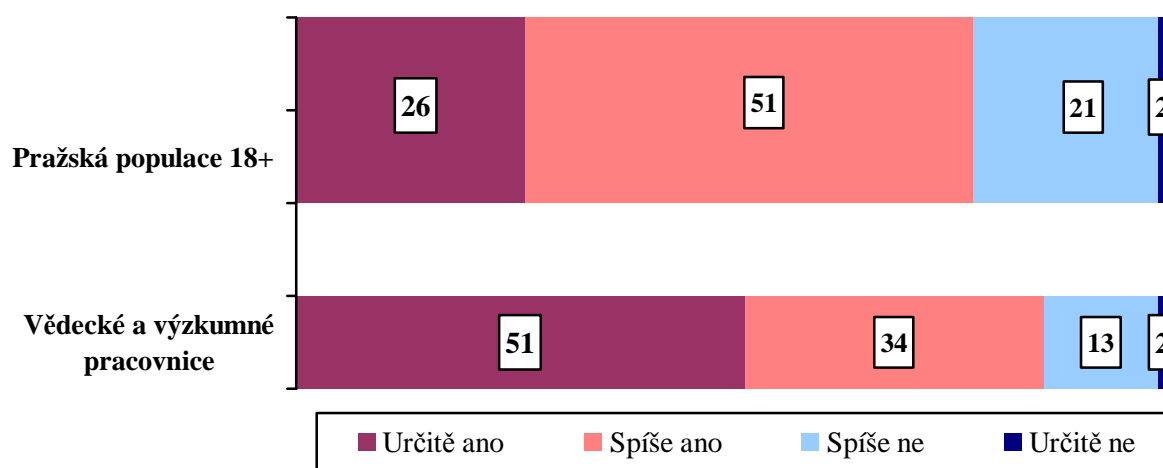
Pramen: STEM, prosinec 2005 - leden 2006, názory 312 vědeckých a výzkumných pracovníků

Mezi nejčastěji skloňované důvody pro nízké zastoupení žen ve vědě patří mateřství, péče o rodinu a menší ambice žen v porovnání s muži. Díky tomuto neustále se prosazujícímu stereotypu se u žen automaticky předpokládá, že pro ně bude rodina vždy na prvním místě. Z tohoto důvodu se na zaměstnané ženy hledí všeobecně jako na někoho, kdo není práci ochoten věnovat plné nasazení.

V oblasti vědy a výzkumu se navíc projevují další specifika, které působí ženám méně výhodné postavení v zaměstnání. Jedná se především o nemožnost (resp. mnohem menší možnost ve srovnání s jejich mužskými kolegy) využít výhodné juniorské granty, které jsou poskytovány mladým badatelům a badatelkám pouze do věku 35 let, tedy v období, kdy ženy nejčastěji vědeckou kariéru přerušují kvůli mateřské dovolené. Další důležitou roli hrají vysoké nároky, které klade zaměstnání ve vědě a výzkumu na své pracovníky. Tyto nároky často vedou k tomu, že se ženy po mateřské dovolené své profesní kariéře vzdávají, resp. mají po návratu z mateřské dovolené vážné problémy vrátit se do vědecké kariéry.

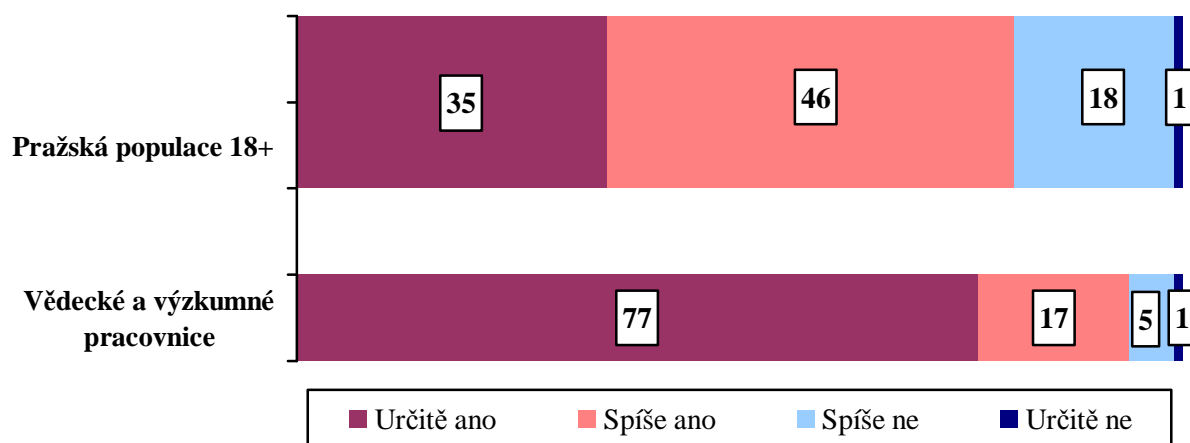
Navzdory překážkám daným obecným stereotypem o roli ženy a nízkému podílu žen působících ve vědě a výzkumu je drtivá většina všech skupin respondentů přesvědčena o tom, že věda a výzkum jsou vhodnou oblastí pro uplatnění žen v zaměstnání a že ženy mají ve vědě a výzkumu nezastupitelné místo.

"Jsou věda a výzkum vhodnou oblastí pro uplatnění žen v zaměstnání?"

Pramen STEM, říjen 2005 - únor 2006, pražská populace: 1007 respondentů, vědecké a výzkumné pracovníce 312 respondentů

"Mají ženy ve vědě a výzkumu své nezastupitelné místo?"

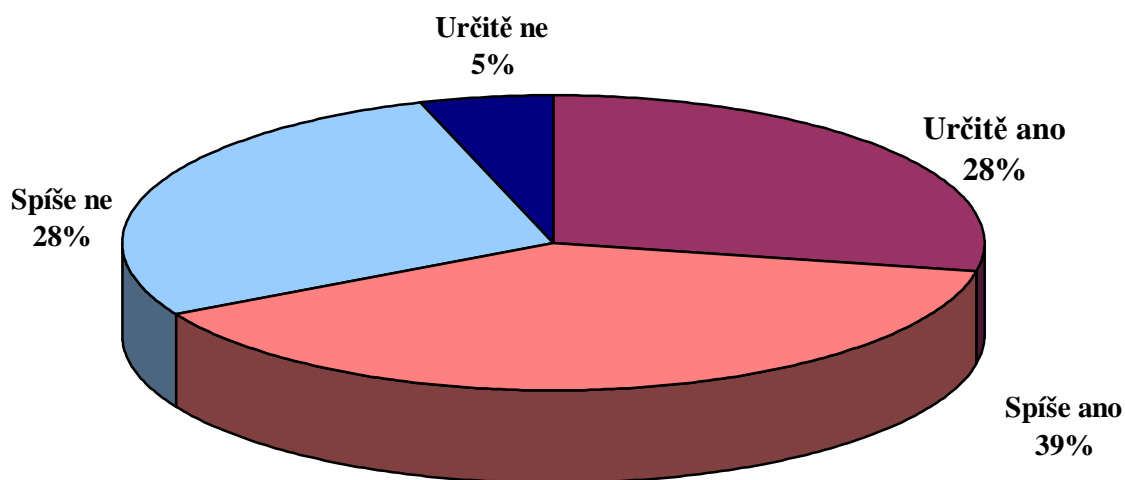

Pramen STEM, říjen 2005 - únor 2006, pražská populace: 1007 respondentů, vědecké a výzkumné pracovníce 312 respondentů

O vhodnosti vědy a výzkumu pro uplatnění žen v zaměstnání jsou častěji přesvědčeny ženy z technických, společenskovedních a humanitních oborů a bezdětné vědecké pracovníce. Naopak ženy ze zemědělské a přírodovědní oblasti deklarují, stejně tak jako ženy - matky, že věda a výzkum nejsou příliš vhodnou oblastí, kde by se měly ženy uplatnit.

Nezastupitelnost žen ve vědě a výzkumu je dána mimo jiné tím, že ženy ke své práci přistupují jinak než jejich mužské protějšky. Přiznávají to dvě třetiny pražských badatelek. Spíše opačný názor ovšem zaznívá z řad vedoucích pracovníků vědeckých a výzkumných ústavů. Podle více než poloviny z nich není ženský přístup k vědě a výzkumu specifický a jiné cesty ani strategie ženy na rozdíl od mužů ke své vědecké práci nevolí.

"Ženy volí jiné strategie, cesty a přístupy ke své vědecké práci než muži" (%)

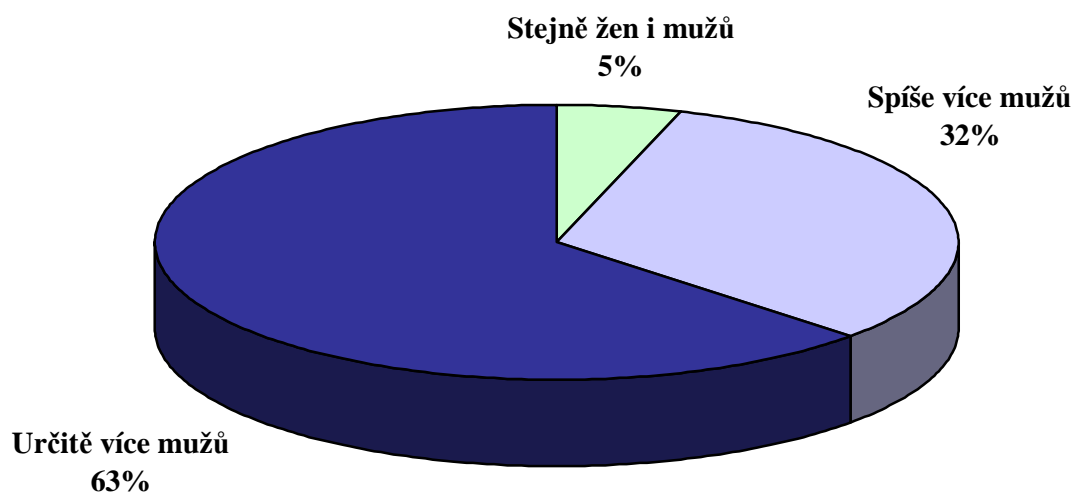

Pramen: STEM, prosinec 2005 - leden 2006, názory 312 vědeckých a výzkumných pracovníc

Výpovědi oslovených žen i vedoucích pracovníků z hloubkových rozhovorů na tuto otázku jsou dvojí. Jedna skupina respondentů zastává názor, že obě pohlaví přistupují k vědecké práci stejně, a že se v jejich přístupu neprojevují příliš velké rozdíly. Podle druhé skupiny oslovených vědeckých pracovníc i řídicích pracovníků se ženský a mužský přístup k vědecké práci v mnohém liší. Pro ženy je typičtější větší pečlivost, systematičnost a zaměření na detail. Pro muže pak celková vize, koncept a komplexní pohled na problém. Naprostá většina oslovených respondentů se však shoduje v tom, že je správné, když se oba tyto přístupy vhodně doplňují a na vědeckém pracovišti jsou zastoupeny muži i ženy. Jejich součinností pak vzniká vyšší přidaná hodnota, než kdyby pracovní tým tvořili jen zástupci jednoho pohlaví.

Zastoupení mužů v řídicích postech je podle oslovených žen ve srovnání s odbornými pozicemi vědeckých a výzkumných pracovníků mnohem četnější. Naprostá většina oslovených vědkyň přiznává, že na řídicích pozicích vědeckých a výzkumných ústavů působí téměř samí muži.

**"Pracuje v oblasti vědy a výzkumu u nás
v řídicích pozicích více žen nebo mužů?" (%)**

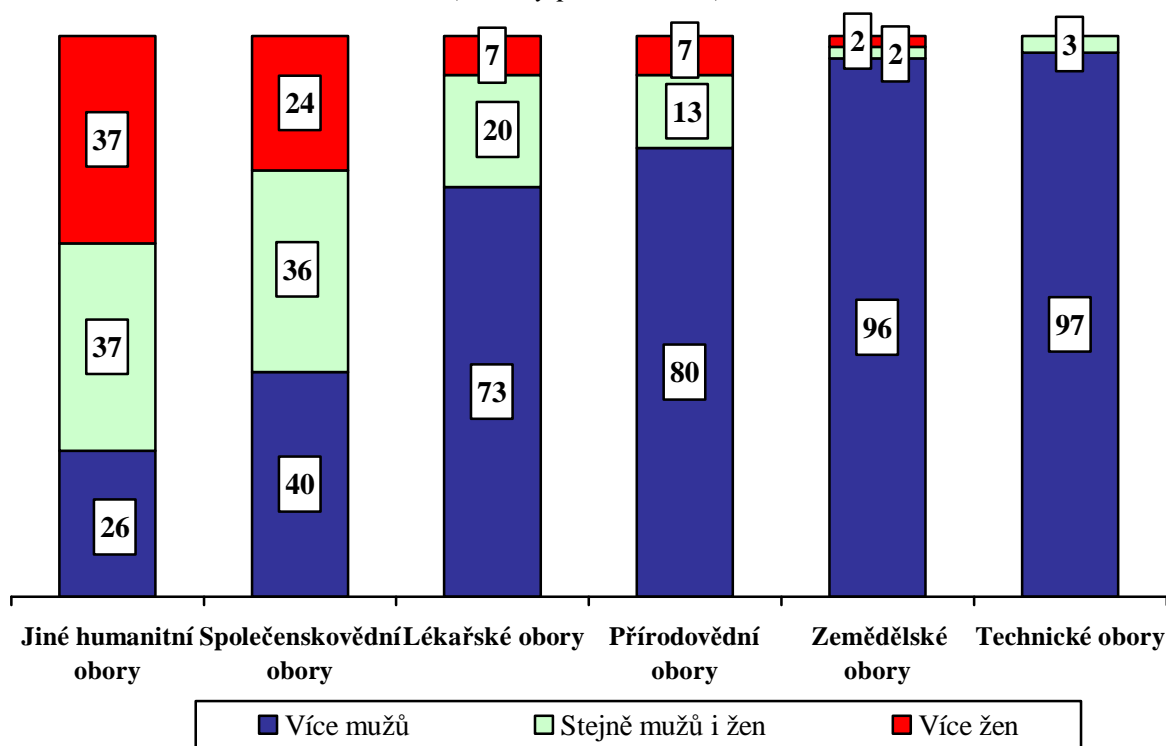

Pramen: STEM, prosinec 2005 - leden 2006, názory 312 vědeckých a výzkumných pracovníků

Rozdíly jsou patrné opět v závislosti na vědních oblastech. Největší podíl žen působících v řídicích funkcích je podle našich respondentů v humanitních a společenskovědních oborech, nejmenší v zemědělské a technické oblasti vědy a výzkumu.

**"Působí na Vašem pracovišti v řídicích pozicích více mužů
nebo žen?"**

(rozdíly podle oborů)

Pramen: STEM, prosinec 2005 - leden 2006, názory 312 vědeckých a výzkumných pracovníků

Poměrně vysoký podíl žen v řídicích postech v humanitní oblasti se dá vysvětlit tím, že počet žen a mužů je v tomto oboru téměř vyrovnaný, ženy mají proto vyšší šance prosadit se do řídicích postů. Ani v těchto oborech ovšem není pravidlem, aby ve vedení ústavu stály ženy. Mezi důvody může patřit skutečnost, že v naší společnosti - podle zkušeností vědeckých pracovníků - setrvává představa o tom, že vedoucím pracovníkem by měl být muž, protože on přinese pracovišti vyšší prestiž než žena. Dalším faktorem může být to, že ředitel ústavu (většinou muž) si do svého týmu vedoucích pracovníků raději vybírá mužské kolegy.

"... myslím, že je určitá představa muže jako vedoucího pracovníka, která přetrvává ... "

(vědkyně, humanitní obory, v oboru 27 let)

"... pro mnoho mužů je možná nepříjemné nebo nepředstavitelné, že by měli podléhat ženě, že by je žena měla vědecky převyšovat ... " (řídicí pracovník/ce, humanitní obory, v oboru 4 roky)

"... v technických a přírodovědných oborech bych to považoval do jisté míry za přirozený důsledek toho, že žen je zde méně, že se i méně dostávají do vedoucích funkcí ... "

(řídicí pracovník/ce, technické obory, v oboru 37 let)

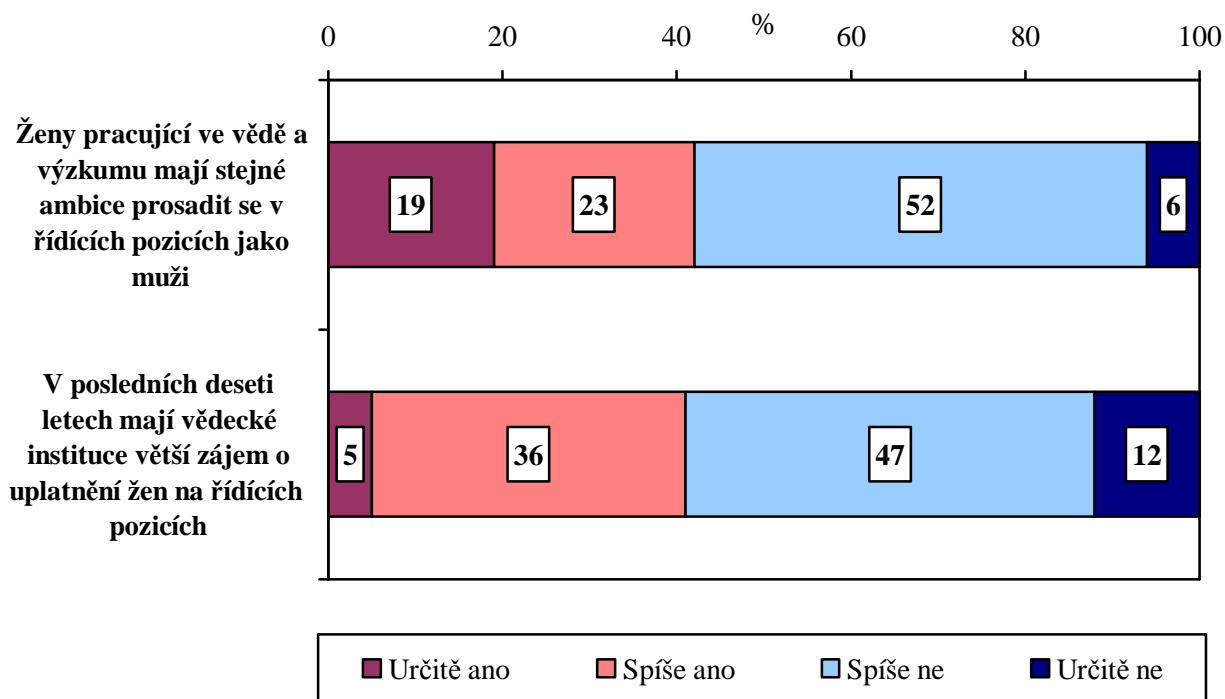
I když je velká část oslovených žen i vedoucích pracovníků přesvědčena, že ženy mají pro výkon řídicích funkcí stejné předpoklady jako jejich mužské protějšky, podle více jak tří pětin oslovených vědkyň nemají ovšem ženy stejné ambice jako muži prosadit se v řídicích pozicích a samotné vědecké instituce nemají zájem o uplatnění žen v řídicích pozicích. Oslovení řídicí pracovníci vědeckých a výzkumných ústavů mají v tomto ohledu naprosto odlišné názory. Podle nich mají ženy srovnatelné ambice s jejich mužskými kolegy a zájem o uplatnění žen na řídicích postech se podle nich v posledních letech zvyšuje.

Ženy k vykonávání vedoucích pozic svazuje především časové hledisko práce, většina z nich - podle jejich výpovědí - ani o řídicí pozice nestojí. Oslovené badatelky zdůvodňují nízký zájem žen působit v řídicích pozicích tím, že vedoucí pracovník se musí věnovat spíše administrativním a organizačním záležitostem a vědecká práce, která ženy baví, jde v těchto případech stranou. Oslovené ženy navíc míní, že proniknutí žen do stávajících "mužských sítí" by pro ně samotné bylo velmi obtížné a ze strany mužů nechtěné.

"...řada žen si neklade takové cíle jako muži. Žena je spokojena s tím, že se stane vědeckou pracovnící a už třeba ani netouží po tom, aby byla vedoucí vědeckou pracovnící. Aby se jí stala,

bude se po ní bude chtít, aby přednášela, aby jezdila publikovat ven, aby byla na stážích venku, aby vedla doktorandy, a to vyžaduje už větší časové vypětí. Když má doma rodinu, těžko může vyjet na měsíc ven. Ale jsou tu i výjimky, které jsou zcela postaveny na roveň mužů a zcela jako muži se chovají." (řídící pracovník/ce, technické obory, v oboru 45 let)

"... jedna věc je ta, že vedoucí práci ženy ani nechtějí dělat, další věc je ta, že na to ani nemají čas. Myslím si, že ženy budou radši dělat výzkum, tu rutinní práci, než někoho řídit – tím by se od vědy vzdálily a musely by se starat o mnoho dalších věcí, které by při běžné vědecké práci řešit nemusely..."(vědkyně, technické obory, v oboru 3 roky)

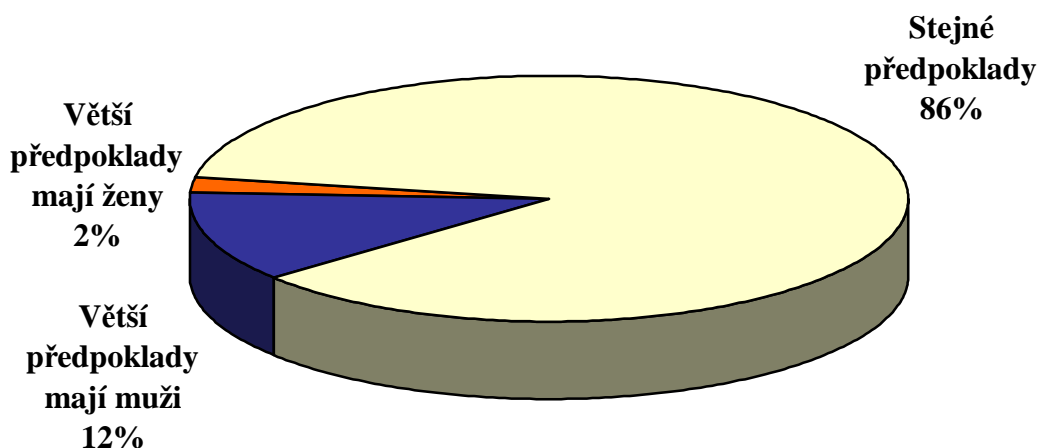
Pramen: STEM, prosinec 2005 - leden 2006, názory 312 vědeckých a výzkumných pracovníc

Ženy se ovšem do vedoucích pozic příliš neprosazují proto, že by měly pro tyto funkce menší předpoklady. Naopak, naprostá většina (86 %) oslovených žen i vedoucích pracovníků deklaruje, že ženy mají pro vykonávání vedoucích funkcí stejné předpoklady jako jejich mužské protějšky, resp. schopnosti pro vykonávání náročné organizační funkce nemají všichni jedinci stejné, záleží na individuálních předpokladech a vlastnostech, bez ohledu na pohlaví.

Drtivá většina (86 %) oslovených vědeckých a výzkumných pracovníc i jejích vedoucích pracovníků je přesvědčena, že pro vědeckou práci mají muži i ženy stejné předpoklady (resp. odborné schopnosti). Potvrzují to i výpovědi respondentů z hloubkových rozhovorů. Každá osmá oslovená žena ovšem podotkla, že pro vědeckou a výzkumnou práci jsou více způsobilí muži.

"Pokud byste měla srovnat odborné schopnosti mužů a žen na Vašem pracovišti, řekla byste, že pro vědeckou a výzkumnou práci mají muži a ženy:"

(podíl odpovědí v %)

Pramen: STEM, prosinec 2005 - leden 2006, názory 312 vědeckých a výzkumných pracovníků

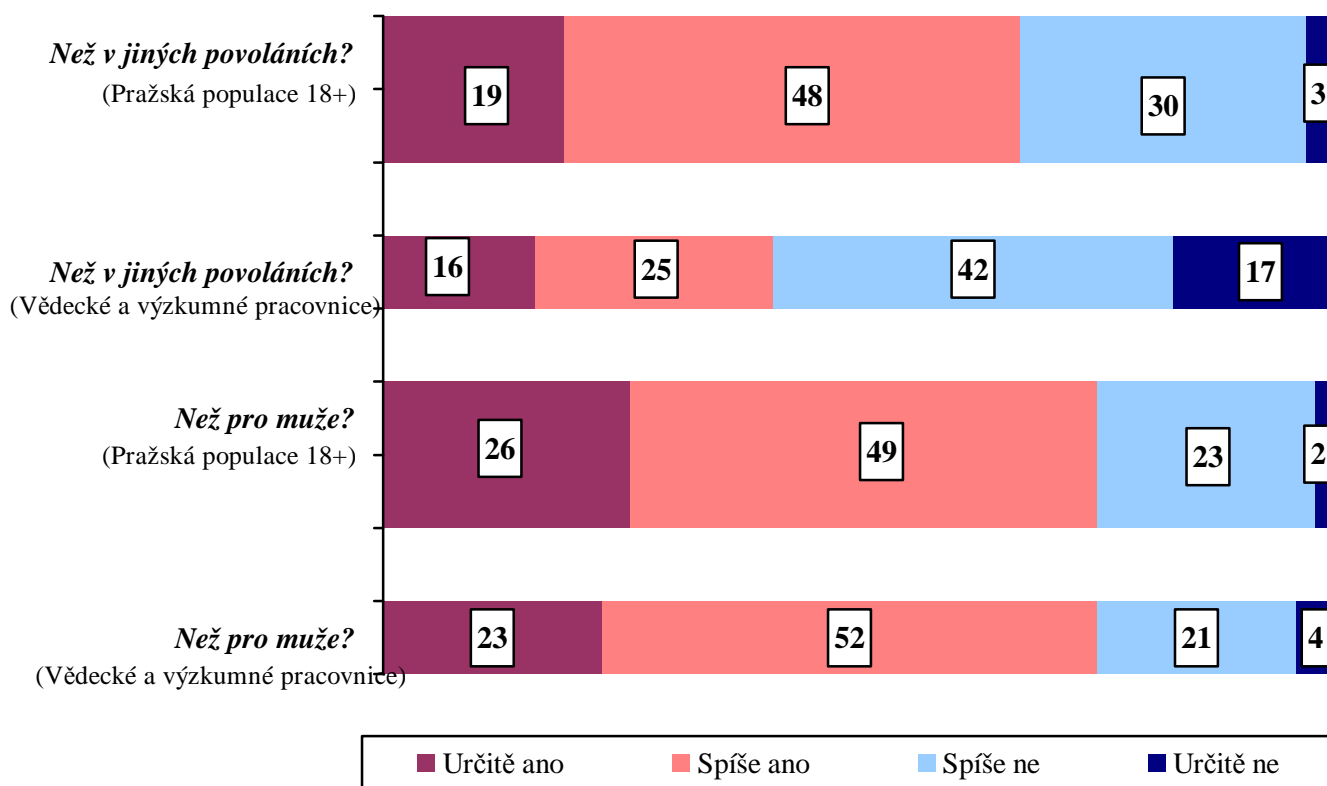
Jisté rozdíly v mínění, zda mají muži i ženy stejné odborné schopnosti jsou patrné v závislosti na příslušnosti respondentek k vědním oblastem. O tom, že odborné schopnosti mužů a žen pro vědeckou a výzkumnou práci jsou stejné, jsou nejpevněji přesvědčeny vědecké pracovnice z humanitních a společenských vědních oborů. Největší podíl žen, které tvrdí, že předpoklady mužů pro vědeckou a výzkumnou práci jsou lepší, je z technických, přírodovědných a zemědělských oborů. Mezi ženami, které se zabývají lékařským výzkumem je na druhou stranu největší podíl těch, které deklarují, že pro vědeckou a výzkumnou práci mají lepší odborné schopnosti ženy.

Tři pětiny oslovených vědkyň se domnívají, že práce v oboru vědy a výzkumu klade na ženy větší požadavky než jiná povolání, sedm z deseti těchto žen je přesvědčeno o větší časové náročnosti svého zaměstnání. Veřejnost vnímá nároky kladené ve vědě a výzkumu na ženy ještě mírně silněji (70% Pražanů deklaruje, zaměstnání ve vědě a výzkumu klade na ženy větší nároky než jiná povolání, 74 % je přesvědčeno o větší časové náročnosti tohoto povolání).

Rozdílné vnímání časové náročnosti práce ve vědě a výzkumu bylo prokázáno v závislosti na příslušnosti respondentek k vědním oborům. Svě zaměstnání hodnotí jako časově velmi náročné vědecké pracovnice působící v humanitních oborech a v lékařském výzkumu, nezanedbatelný podíl žen ze společenských vědních oblastí a z technických oborů naproti tomu deklaruje, že jejich zaměstnání neklade na své zaměstnance nesrovnatelné časové nároky než jiná zaměstnání.

Na otázku, zda je pro ženy těžší prosadit se v oblasti vědy a výzkumu než v jiných povoláních odpověděla mírná nadpoloviční většina oslovených vědeckých pracovnic (59%) záporně. Pražská veřejnost se v této souvislosti vyslovila opačně - dvě třetiny Pražanů se domnívají, že prorazit ve vědě a výzkumu je pro ženy těžší než v jiných povoláních. Oslovení vedoucí pracovníci vědeckých a výzkumných ústavů se k této otázce vyjádřili nejednoznačně. Polovina z nich se domnívá, že prosadit se ve vědě není pro ženy těžší ve srovnání s jinými povoláními, druhá polovina zastává opačný názor. Názory respondentek na to, zda je pro ženy působící ve vědě a výzkumu těžší prosadit se než pro jejich mužské protějšky, ovšem už tolik optimistické nejsou. Tři čtvrtiny oslovených žen mají pocit, že ve srovnání s muži je prosazení v zaměstnání v oblasti vědy a výzkumu pro ně těžší. Veřejnost i oslovení vedoucí pracovníci se v odpovědích na tuto otázku s vědeckými pracovnicemi vzácně shodují.

"Je pro ženy těžší prosadit se v oblasti vědy a výzkumu..." (v %)

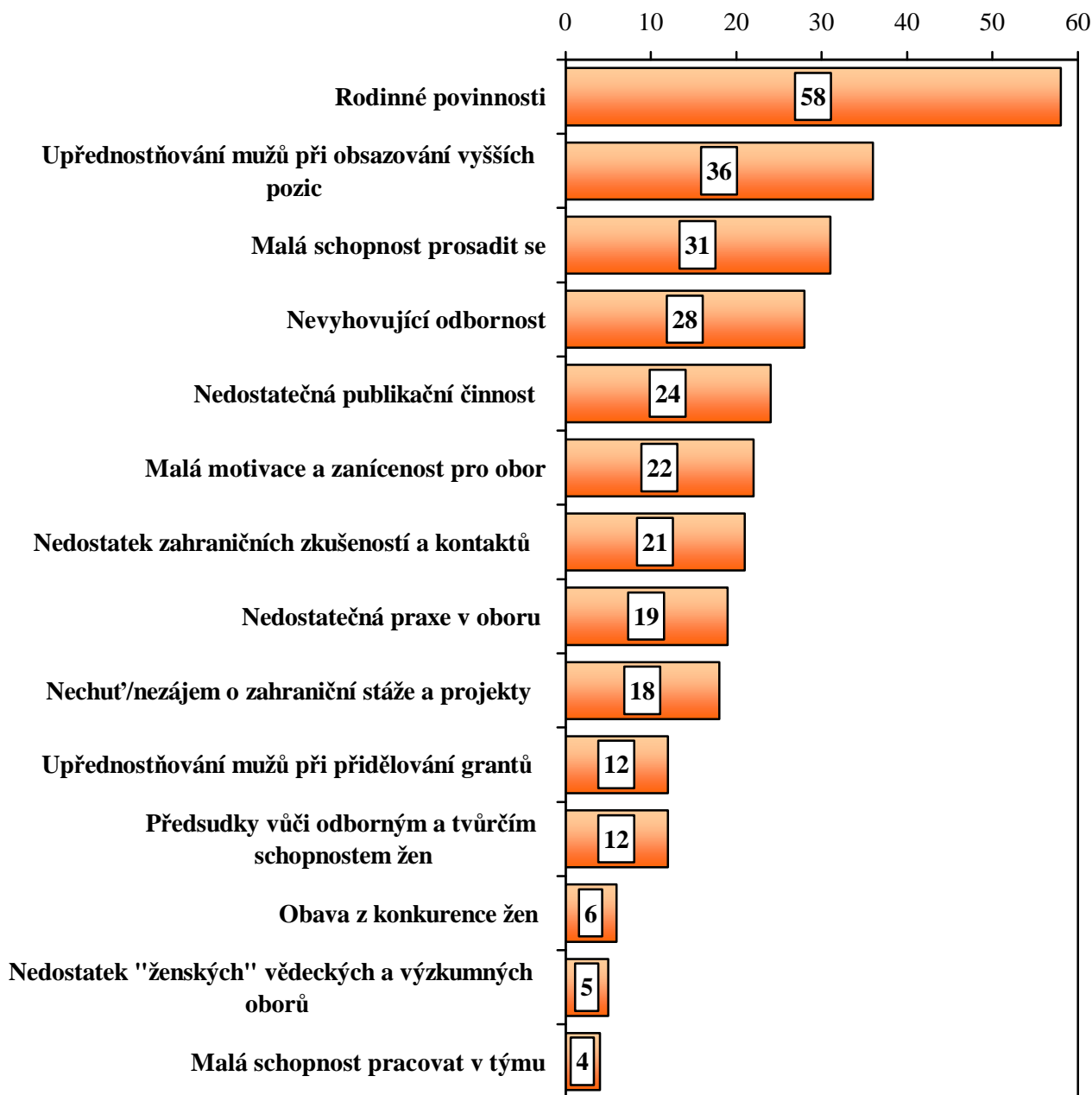

Pramen STEM, říjen 2005 - únor 2006, pražská populace: 1007 respondentů, vědecké a výzkumné pracovnice 312 respondentů

Mezi bariéry, které mohou bránit plnému uplatnění žen v oboru vědy patří podle oslovených vědeckých pracovnic především rodinné povinnosti. Jako druhá, zřetelně menší překážka, je vnímáno upřednostňování mužů (nejen při obsazování vyšších pozic). Následující překážky, které jsou spojovány s malou schopností žen prosadit se, s nízkou odborností, nedostatečnou publikační činností, malou motivací a zájmem o vědní obor, nedostatkem zkušeností, malou praxí a nezájmem o získávání zkušeností v zahraničí. Za velmi malé překážky pro uplatnění žen

v zaměstnání považují vědecké pracovnice obavu z konkurence žen, malou schopnost žen pro týmovou práci a nedostatek takzvané „ženských“ vědeckých a výzkumných oborů.

"Jaké jsou podle Vás největší bariéry, které brání plnému uplatnění žen ve vědě a výzkumu u nás?" (%)

Pramen: STEM, prosinec 2005 - leden 2006, názory 312 vědeckých a výzkumných pracovnic

K upřednostňování mužů dochází podle oslovených žen nejčastěji v přírodovědných a technických oborech. Zde je pozice žen ztížena tím, že jich zde působí obecně málo. Nežádá k tomu, že ženy musí právě v těchto vědních oblastech potlačovat své ženství, ženský přístup k práci a plně se přizpůsobovat mužskému kolektivu. Tyto tendence se podle výpovědí z hloubkových rozhovorů

projevují již během studia na technicky a přírodovědně zaměřených univerzitách, kdy je dívkám dáváno najevo, že tyto obory ženám nepřísluší a mají pro ně menší vlohy než jejich mužští kolegové. Ženy z přírodovědních oborů vědy a výzkumu také zmínily, že se v kolegiálním vztahu muži vs. ženy občas objevují tendence k podceňování a k vyjadřování, že ženy jsou ve vědě (zvláště tedy v těchto oborech) podřadnější, než jejich mužské protějšky.

"... já jsem se třeba setkala během studia na vysoké škole s profesory, kteří dávali jasně najevo, že žena nemá na škole technického směru co dělat. A bylo to vidět i při zkouškách - na zkoušky se nechodilo v krátkých sukničkách, člověk musel potlačit, že je žena, svou ženskost, aby vůbec měl šanci prolézt..." (vědkyně, technické obory, v oboru 5 let)

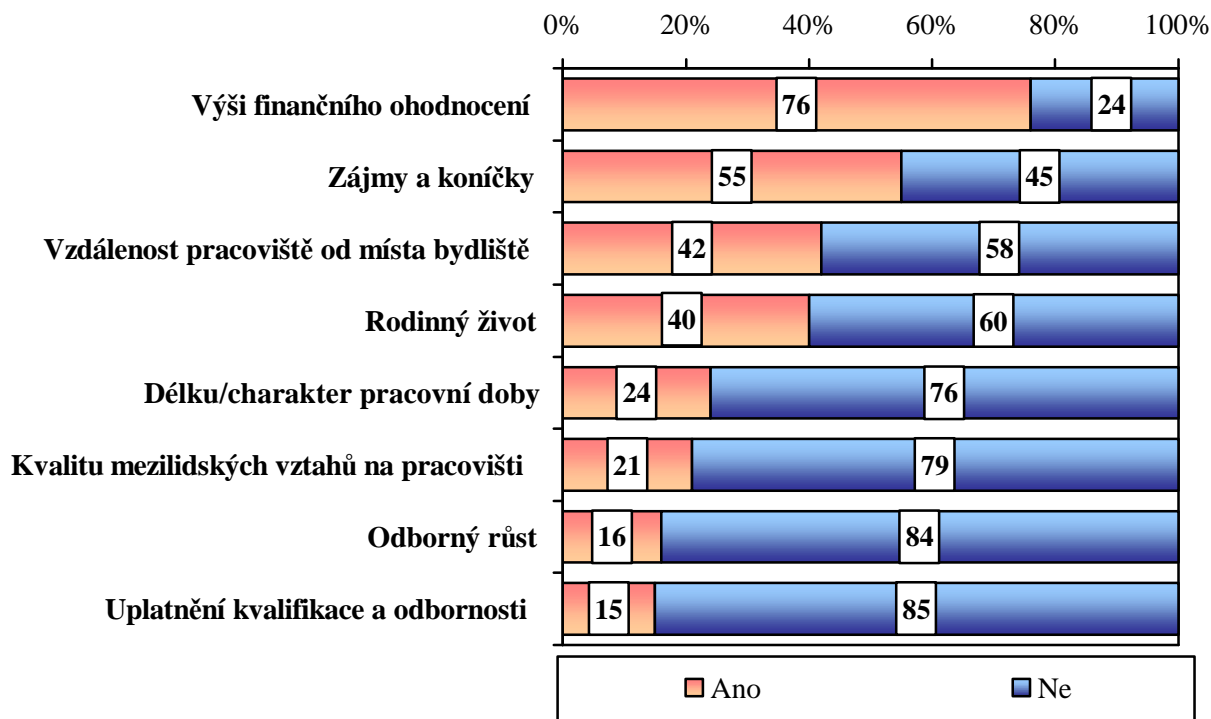
"Pokud ta žena není skutečně výjimečně dobrá, tak na ní hledí skrz prsty..."
(vědkyně, přírodovědní obory, v oboru 10 let)

Nedostatek financí, resp. nízké finanční ohodnocení pracovníků působících ve vědě, je nejpalčivějším problémem, který byl ve výzkumu v souvislosti se situací ve vědě a výzkumu skloňován. Jedná se o začarovaný kruh, od kterého se odvíjí mnoho dalších závažných problémů, jako je např. odchod vědeckých pracovníků do zahraničí případně do soukromé sféry, nedostatečné a často zastaralé vybavení vědeckých pracovišť a poměrně malá prestiž vědeckých pracovníků v očích české populace.

"... pro vědu jako celek by byly finance potřeba na více místech, jednak pro to, aby lidé neodcházeli jinam, z důvodu toho, že nejsou zaplacení, věda pořád ještě nemá takovou prestiž - to s těmi financemi souvisí, byly by také potřeba dražší přístroje ... víc peněz by se určitě hodilo na dalších místech ..." (vědkyně, přírodovědní obory, v oboru 19 let)

Tři ze čtyř oslovených žen působících ve vědě a výzkumu přiznaly, že musely slevit z požadavků na výši finančního ohodnocení. Zkušenosti oslovených žen se zaměstnáním v oboru vědy a výzkumu zároveň vypovídají o tom, že šance na výrazné zvýšení jejich finančního ohodnocení je mizivá. Téměř 90 % vědeckých pracovnic nevidí reálnou šanci, že dojde k výraznému finančnímu polepšení.

"Musela jste v zájmu své nynější práce slevit z požadavků na:"

Pramen: STEM, prosinec 2005 - leden 2006, názory 312 vědeckých a výzkumných pracovníků

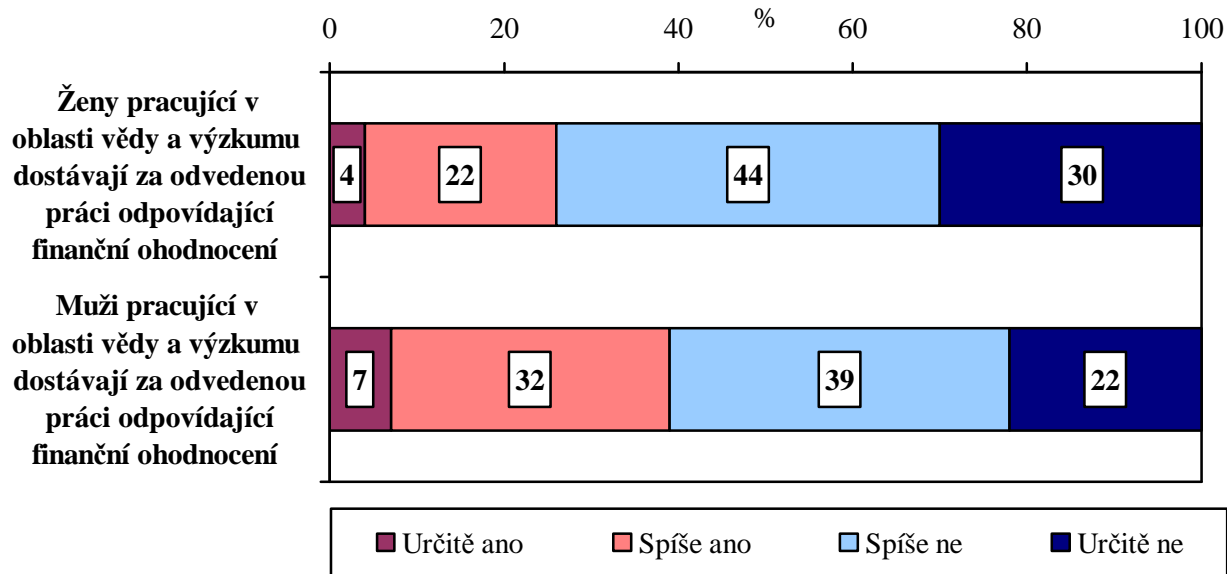
Názory na výši finančního ohodnocení, které vědci a výzkumníci za odvedenou práci dostávají jsou všeobecně celkem pesimistické. Peněz na vědu se příliš nedostává a tak pracovníky ve vědě a výzkumu drží v jejich zaměstnání spíše pouto k jejich prospěšné práci než vidina lepšího platu.

"... věda není jen otázka vydělávání peněz. Pokud ten obor mám ráda, tak jsem ochotna překousnout různé těžkosti za cenu toho, že nejsem tak ohodnocená."

(vědkyně, zemědělské obory, v oboru 26 let)

Tři čtvrtiny oslovených žen jsou přesvědčeny o tom, že za odvedenou práci nedostávají ekvivalentní finanční ohodnocení. Také muži působící ve vědě nedostávají podle oslovených žen odpovídající plat. Vyjádřily se tak tři pětiny respondentek (61 %). Šance mužů dosáhnout ekvivalentního finančního ohodnocení považují ženy ovšem za větší. O tom, že muži mají větší šance na adekvátní finanční ocenění práce než ženy, jsou ovšem mnohem méně než vědecké pracovnice přesvědčeni oslovení vedoucí pracovníci.

"Přetrvává předsudek, že muž je živitel rodiny. Ty tabulky jsou stejné, ale pak ještě existují různé systémy odměn – tam jsou muži preferováni, protože musí někoho zabezpečit, i kdyby to sto krát nebyla pravda." (vědkyně, lékařské obory, v oboru 15 let)

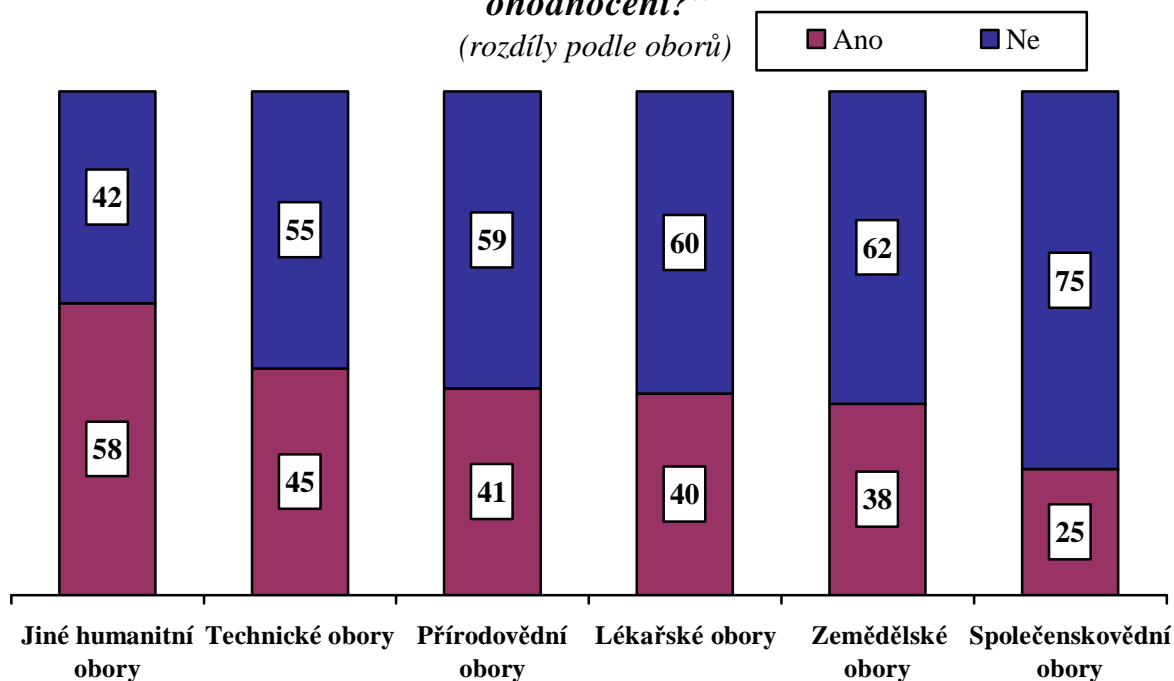

Pramen: STEM, prosinec 2005 - leden 2006, názory 312 vědeckých a výzkumných pracovníků

Překvapivé odpovědi na otázku finančního ohodnocení mužů působících ve vědě a výzkumu vyšly od žen zaměstnaných v humanitních oborech. Zatímco většina (61 %) oslovených žen míní, že muži za odvedenou práci odpovídající plat nedostávají, ženy v humanitních oborech tvrdí pravý opak. Podle 58 % z nich je platové ohodnocení mužů ve vědě ekvivalentní jejich pracovním výkonům. Naproti tomu ženy ze společenských věd jsou nejpevněji přesvědčeny o tom, že jejich mužské protějšky působící ve vědě zaměstnavatelé nehodnotí tak, jak by si zasloužili.

"Řekla byste, že muži pracující v oblasti vědy a výzkumu dostávají za odvedenou práci odpovídající finanční ohodnocení?"

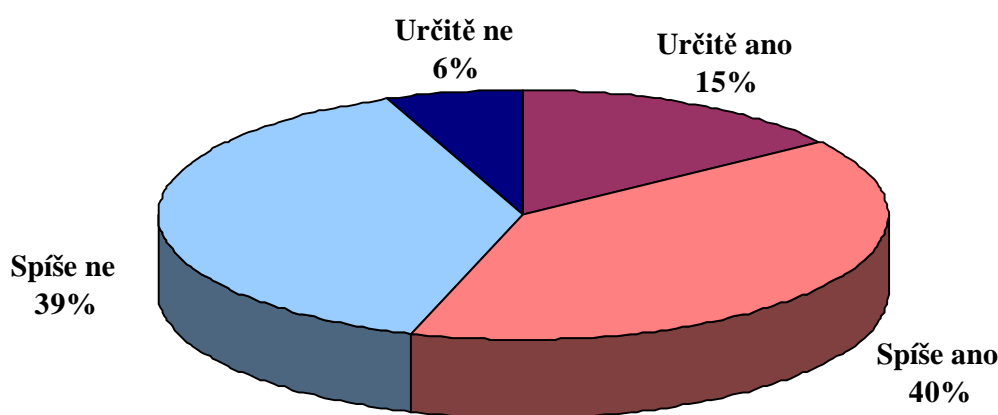
(rozdíly podle oborů)

Pramen: STEM, prosinec 2005 - leden 2006, názory 312 vědeckých a výzkumných pracovníků

Vědecké pracovnice i oslovení řídicí pracovníci přiznávají, že prestiž přisuzovaná pracovníkům ve vědě je na poměrně nízké úrovni. Příčinu vidí nejčastěji v nízkých příjmech a souvisejícím nízkým společenským oceněním těchto pracovníků a především v nízké medializaci a popularizaci vědy pro širokou veřejnost. Nejvyšší míru prestiže přisuzují samotné vědecké a výzkumné pracovnice, jejich nadřízení i pražská populace lékařskému výzkumu. Naopak nejnižší prestiž mají podle respondentů obory a pracovníci v zemědělských, humanitních a společenskovědních oborech.

"Těší se podle Vás ženy pracující ve vědě a výzkumu mezi lidmi vysokému ocenění?" (%)

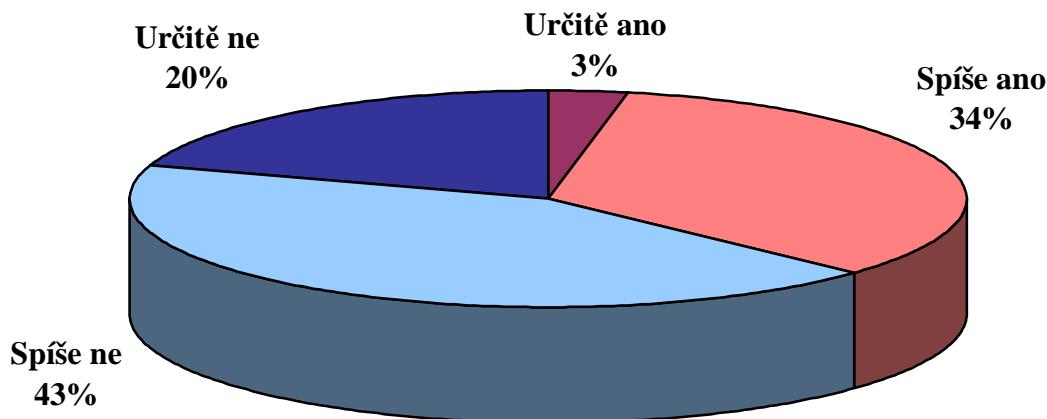

Pramen STEM, říjen 2005 - únor 2006, 1007 respondentů pražské dospělé populace

To, jak česká společnost hodnotí věhlas vědeckých pracovníků, posuzují oslovené vědecké pracovnice celkem rozporuplně. Z provedených hloubkových rozhovorů vplynuly dva rozdílné názory. Jedna skupina respondentek se domnívá, že vědečtí pracovníci mají v očích lidí celkem vysokou prestiž, nicméně se o to, jak je a jejich práci lidé vnímají, příliš nezajímají. Druhá skupina respondentek včetně oslovených řídicích pracovníků přiznává, že prestiž přisuzovaná vědeckým pracovníkům je na nízké úrovni. Příčinu vidí nejčastěji v nízkých příjmech a souvisejícím nízkým společenským oceněním přínosu vědeckých pracovníků a především, v nízké medializaci a popularizaci vědy pro širokou veřejnost.

Kvantitativní výzkum tyto rozporuplné názory ohledně prestiže žen - vědkyň dokládá. Více než šest vědeckých pracovnic z deseti míní, že ženy pracující v oblasti vědy a výzkumu nemají v naší společnosti takové společenské postavení a prestiž, která jim náleží.

"Řekla byste, že ženy pracující v oblasti vědy a výzkumu mají u nás takové společenské postavení a prestiž, jaké jim náleží?" (%)

Pramen: STEM, prosinec 2005 - leden 2006, názory 312 vědeckých a výzkumných pracovníc

Rozdíly jsou opět patrné v závislosti na různých vědních oborech. Skeptický pohled na to, jak česká veřejnost oceňuje vědecké a výzkumné pracovnice a jakou míru prestiže jim přisuzuje, mají ženy působící v zemědělské oblasti vědy a výzkumu. Pouze 14 % z nich se přiklání k názoru, že ženy pracující ve vědě mají u nás takové sociální postavení a prestiž, jaké jim náleží. Podprůměrně tuto skutečnost hodnotí také ženy z technických a lékařských oborů. Míra jejich souhlasu s tím, že ženy působící ve vědních oborech Češi doceňují, se pohybuje v rozmezí 30 - 34 %. Naproti tomu respondentky působící v humanitních, přírodovědních a společenskovědních oborech vyjadřují optimističtější pohled. U žen z humanitních oborů dokonce převládá souhlasný postoj (53 % z nich se vyjádřilo, že lidé ženy pracující v oblasti vědy a výzkumu oceňují dostatečně a váží si jejich práce.)

Při zohlednění všech aspektů zaměstnání ve vědě a výzkumu vyjadřuje naprostá většina (95 %) oslovených vědeckých pracovníc spokojenost se svým současným povoláním. Značná část spokojenosti žen pramení především z povahy jejich práce. Těší je zejména to, že mohou dělat práci, která je baví a která je současně významná i přínosná pro rozvoj lidské společnosti.

Vědkyně na svém zaměstnání dále oceňují možnost pracovat v prostředí vzdělaných a schopných lidí, možnost uplatnit své schopnosti, zvyšovat svou kvalifikaci a odbornost a podílet se na rozvoji poznatků a metod jejich oboru. Největší míru spokojenosti vyjádřily oslovené ženy se zajímavostí jejich práce, s jejím zaměřením, s tím, že mohou pracovat samostatně a tvůrčím způsobem.

Nespokojenost vyjadřují vědecké pracovníce především s finančním ohodnocením své práce a se systémem přidělování účelových prostředků financujících vědu a výzkum.

Na závěr mého příspěvku si dovoluji uvést citát, který podle mého názoru velmi dobře vypovídá o tom, co zaměstnání ve vědě a výzkumu pro vědecké pracovníce znamená. Je to přiznání toho, že v pracovním procesu nejsou nejdůležitější peníze, ocenění práce, ale především to, že člověka zaměstnání baví, naplňuje a přináší mu uspokojení:

"Věda a výzkum není na vydělávání peněz. Je to spíš proto že to člověk má rád, že chce poznávat, že je to tvůrčí činnost. Zajímá vás to, máte chuť – ani ne v tom třeba něco dokázat – ale dozvědět se něco a přispět k tomu posunutí, aby se ostatní něco dozvěděli."

(vědkyně, zemědělské obory, v oboru 24 let)

Děkuji za pozornost.

Použitá literatura:

Beck, U. (2004) *Riziková společnost: Na cestě k jiné moderně*. Praha: Sociologické nakladatelství.
ISBN 80-86429-32-6

Giddens, A. (2004) *Třetí cesta a její kritici*. Praha: Mladá fronta. ISBN 80-204-1208-5

Renzetti, C.M., Curran, D.J. (2003) *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum.
ISBN 80-246-0525-2

Internetové zdroje:

Internetové stránky AV ČR (<http://www.avcr.cz/struktura.php?m=3>; navštíveno dne 21.6.2006)

SLADĚNÍ PROFESNÍHO A RODINNÉHO ŽIVOTA

PhDr. Věra Haberlová

(STEM - Středisko empirických výzkumů)

Já bych se ve svém příspěvku zaměřila na jednu specifickou oblast, kterou je sladění rodinného a profesního života žen pracujících v oblasti vědy a výzkumu. Domnívám se, že je to sice dílčí téma, z celé problematiky, kterou jsme se zabývali, ale zároveň je to téma velmi důležité.

Rodinné povinnosti jsou ženami z vědy a výzkumu považovány za největší překážku jejich plného profesního uplatnění. Potvrzují to i zjištění z jiných výzkumů - například sekundární analýza Sociologického ústavu AVČR týkající se problematiky sladování rodinných a pracovních rolí (respondenti byli vysokoškoláci a vysokoškolačky) hovoří o něčem podobném. Jak muži s vysokoškolským vzděláním, tak ženy vysokoškolačky deklarovali, že právě rodinné povinnosti a závazky plynoucí z rodiny a péče o děti, jsou tím hlavním faktorem, který způsobuje, že výsledky vysokoškolsky vzdělaných žen jsou horší než výsledky vysokoškolsky vzdělaných mužů. Téma sladování, harmonizace práce a rodiny je velmi důležité nejen z pohledu samotných žen ve vědě, ale i z hlediska celkového klimatu v naší společnosti a z hlediska statusu, který ženy ve vědě a výzkumu mají. U nás je nejčastěji považovaná za úspěšnou ženu pouze ta, která kromě svého postavení v zaměstnání a vysoké pracovní angažovanosti zároveň dobře zvládá i svoji rodinnou roli. Tohle je skutečně velmi zažitý názor, ilustruji ho na výsledcích sekundární analýzy Sociologického ústavu AVČR:

- Úspěšný muž je podle naší obecné populace takový, který dosáhl vysokého pracovního postavení - domnívá se to 64% obyvatel starších 18 let.
- Pouze čtvrtina dospělé české populace se domnívá, že k tomu, aby byla žena úspěšná, stačí, aby dosáhla významného postavení ve svém zaměstnání.
- Úspěšná žena je podle Čechů ta, která vedle svého významného postavení v zaměstnání je schopná dobře plnit svoji roli v rodině. K tomu se přiklání 57 % populace.
- Pouze necelá třetina dospělé populace se domnívá, že podmínkou, aby muž byl považován za úspěšného, je vedle významného pracovního postavení také zvládnutí rodinných závazků.

Téma harmonizace rodiny a zaměstnání je důležité i na individuální, osobní úrovni. Mnohé výzkumy ukazují, že spokojenost s pracovní a rodinnou situací je nejdůležitějším předpokladem

celkového pocitu životní spokojenosti a životního štěstí. Když jedna z těchto stránek chybí, celková spokojenost je celkově podstatně nižší. Zdařilá harmonizace práce a rodiny je i podmínkou odborného úspěchu, protože žena, která má pocit, že zvládá obě tyto oblasti (resp. ani jednu nezanedbává) je i v práci daleko výkonnější než žena, která má pocit, že jednu oblast zanedbává na úkor té druhé.

REFLEXE OBECNÝCH VÝCHODISEK U ŽEN VE VĚDĚ A VÝZKUMU

Než pohovořím o tom, jakým způsobem harmonizují ženy ve vědě a výzkumu práci a rodinu, tak bych chtěla zdůraznit některá obecnější hlediska, která se v našem výzkumu objevila. Sladění práce a rodiny u žen ve vědě a výzkumu obsahuje východiska, která jsou společná pro většinu pracujících žen u nás. Týkají se okolností, které souvisejí zejména:

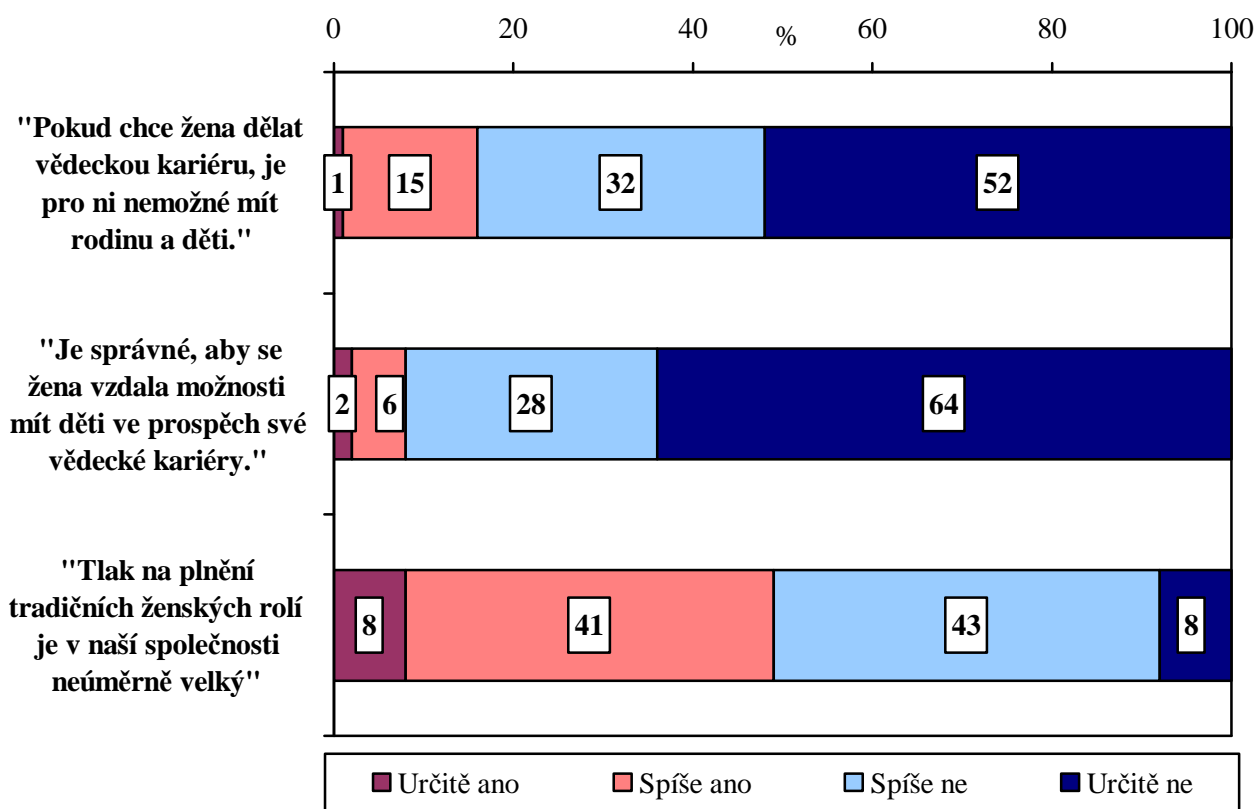
- s významem přikládaným práci a zaměstnání,
- s hodnotou rodiny a dítěte,
- s pojetím mužských a ženských rolí v rodině.

Práce má v hodnotovém žebříčku českých žen obecně velkou váhu a je jednou z nejdůležitějších složek jejich života. Na otázku, co je hlavním důvodem proč české ženy pracují, obvykle odpovídají tak, že je práce baví. Ale zároveň - se stejnou mírou důležitosti - je pro ně práce spojená s možností doplňovat rodinný rozpočet o další příjem. Tento důvod je však u žen pracujících ve vědě a výzkumu zcela v pozadí, uvádí ho jen 13 % vědeckých a výzkumných pracovníků. Pro ženy působící ve vědě a výzkumu znamená práce především možnost dělat to, co je baví, pracovat v prostředí vzdělaných a schopných lidí, uplatňovat své schopnosti a podílet se na rozvoji odborných poznatků. Velký význam má pro ženy ve vědě a výzkumu profesní kariéra. Pro dvě pětiny z nich hraje kariéra zásadní roli, necelá polovina ji pokládá za něco, co sice není pro jejich život zásadní, nicméně to také nepovažují za nepodstatné. Za zcela nevýznamnou pro svůj život považuje profesní kariéru jen necelá pětina těchto žen. Většina žen ve vědě a výzkumu se zároveň domnívá, že jejich práce klade na ženy větší nároky než jiná zaměstnání (60 %) a vyžaduje také větší časové nasazení (71 %). Dvě pětiny vědeckých a výzkumných pracovníků se rovněž domnívají, že prosadit se v oblasti vědy a výzkumu je pro ženu těžší než v jiných povoláních.

Hodnota rodiny a dítěte je u nás u žen obecně vysoká, je považována za vůbec nejdůležitější komponentu života. V zásadě to akceptují i ženy působící ve vědě a výzkumu. Většina z nich je přesvědčena o tom, že vědeckou kariéru a rodinu lze skloubit a ještě větší je podíl těch, které

odmítají připustit, že by bylo správné, aby se žena ve prospěch své kariéry vzdala možnosti mít rodinu a děti.

Třetí rovinou je pojetí mužských a ženských rolí v rodině. V našem prostředí má tradiční pohled na dělbu rolí v rodině - muž se má starat především o finanční zajištění a žena pečovat o rodinu - velkou podporu. Ve výzkumech se ukazuje, že více než polovina české populace s tímto tradičním pohledem na vztahy mezi muži a ženami a jejich povinnostmi v rodině souhlasí, nijak výjimečný není tento názor ani u žen vysokoškolsky vzdělaných. K dodržování tohoto tradičního pohledu přispívají mnohdy právě samotné ženy - a to i ženy vysokoškolsky vzdělané - tím, že obvyklou dělbu rolí respektují a snaží se zvládnout jak roli pracující ženy, tak ženy matky a domácí hospodyně tak, aby měly pocit, že rodinu na úkor práce nezanedbávají.

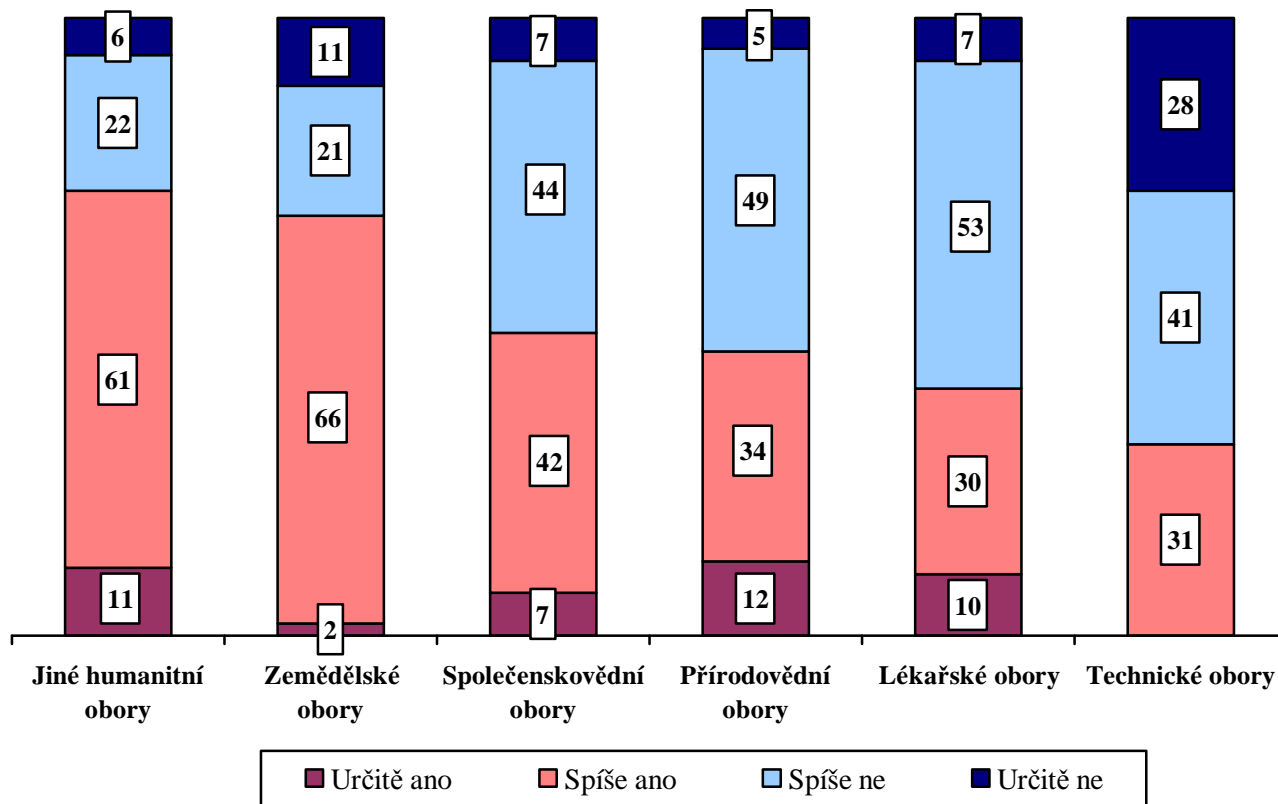
Pramen: STEM, prosinec 2005 - leden 2006, názory 312 vědeckých a výzkumných pracovníků

Ženy, které působí ve vědě a výzkumu, zároveň ovšem zakořeněnost tradičního modelu dělby rolí vnímají jako dost velkou zátěž. Každá druhá pociťuje tlak na plnění tradičních ženských rolí u nás jako neúměrně velký. Je to v zásadě velmi universální názor, zajímavé například je, že se v něm vůbec neprojevuje vliv aktuální situace žen daný fází rodinného cyklu - v zásadě stejně často jej sdílejí ženy mladšího a středního věku, nejvíce zatížené péčí o malé děti, jako ženy, které ještě rodinu nemají nebo ženy, které už mají dospělé děti. Jediné patrné rozdíly jsou mezi názory žen z různých oborů, častěji se s tímto názorem lze setkat u žen působících v humanitních (ne ovšem

společenskovedních) a zemědělských oborech, naopak nejméně často o neúměrně velkém tlaku na plnění tradičních ženských rolí hovoří ženy z technických oborů.

"Řekla byste, že tlak na plnění tradičních ženských rolí je v naší společnosti neúměrně velký?"

(rozdíly podle oborů)

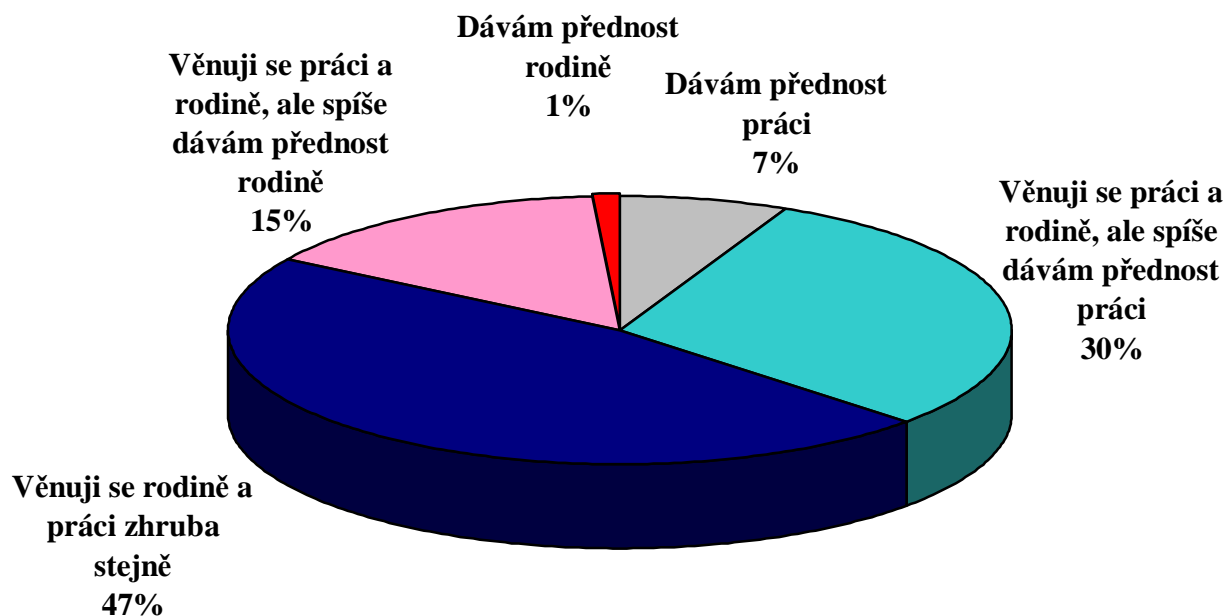

Pramen: STEM, prosinec 2005 - leden 2006, názory 312 vědeckých a výzkumných pracovníc

STRATEGIE ZVLÁDÁNÍ PRACOVNÍCH A RODINNÝCH POVINNOSTÍ

Nejčastěji se ženy působící ve vědě a výzkumu vypořádávají s pracovními a rodinnými závazky se snahou neošidit žádnou z obou oblastí a věnovat rodině a práci zhruba stejné množství času (45 %). Druhou nejčastější strategií je věnovat se práci i rodině, ale spíše dávat přednost práci (30 %). Zaměřenost pouze na práci nebo pouze na rodinu se vyskytuje pouze zřídka a nijak častý není ani model, kdy se ženy věnují práci i rodině, ale spíše dávají přednost rodině. Zaměření žen ve vědě a výzkumu na zaměstnání je z uvedených údajů velmi dobře patrné, ještě více ovšem vynikne ve srovnání s obecnou populací žen.

"Jak se Vy osobně vypořádáváte s Vašimi pracovními a rodinnými závazky?" (%)

Pramen: STEM, prosinec 2005 - leden 2006, názory 312 vědeckých a výzkumných pracovníc

Způsob, jakým se ženy působící ve vědě a výzkumu vyrovnávají s pracovními a rodinnými závazky není univerzální a podle očekávání se nejvíce odlišuje v závislosti na fázi životního cyklu. Doplňující roli hraje také počet dětí. V mladším středním věku (30 - 44 let), kdy jsou nároky na ženu plynoucí z rodinných povinností největší, upřednostňuje práci jen pětina vědeckých a výzkumných pracovníc, čtvrtina se soustředí více na rodinu. S postupujícím věkem se orientace na práci zvyšuje, ve věku nad 60 let preferují práci již tři z pěti žen. Podobné rozdíly dané věkem, respektive fází životního cyklu, by bylo možné ukázat i na rozdílech mezi ženami, které pečují o děti v mladším školním věku a ženami, které už mají dospělé děti. S fází životního cyklu souvisejí i některé další rozdíly dané například délkou praxe v oboru a pravděpodobně i odchylky podmíněné pozicí v řídicí struktuře. Více pozornosti svému zaměstnání než rodině věnují tři pětiny žen zaměstnaných v oboru déle než 25 let a pouze čtvrtina žen s méně než desetiletou stáží v oboru.

Už jsem zmínila, že orientace na práci je u žen ve vědě a výzkumu poměrně zřetelná a výrazně vynikne při srovnání s obecnou populací žen. Z následující tabulky je přehledně vidět, jakou strategii zvládání rodinných a pracovních rolí volí vědecké pracovnice a jaké ostatní zaměstnané ženy v období nejnáročnější péče o děti.

	Vědecké pracovnice s dítětem ve věku do 10 let	Ženy s dítětem ve věku 3 - 7 let*	Ženy s dítětem ve věku 7 - 12 let**
Dává přednost rodině	5 %	29 %	21 %
Věnuje se práci i rodině, ale spíše dává přednost rodině	27 %	52 %	51 %
Věnuje se rodině a práci zhruba stejně	59 %	17 %	25 %
Věnuje se práci a rodině, ale spíše dává přednost práci	9 %	1 %	2 %
Dává přednost práci	0 %	1 %	1 %

* STEM, VÚPSV 2006, sonda v mladých rodinách, 500 respondentů

** STEM, VÚPSV 2006, sonda v rodinách se školním dítětem, 500 respondentů

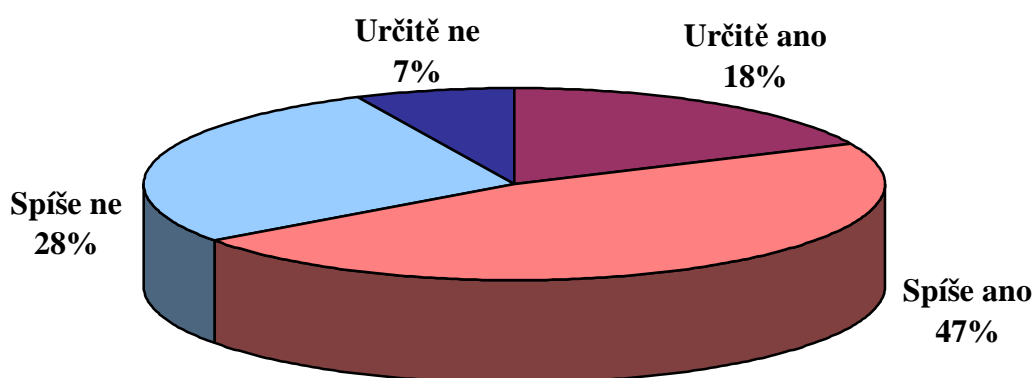
V druhém sloupci tabulky jsou údaje z šetření STEM mezi vědeckými a výzkumnými pracovnicemi, další sloupec obsahuje údaje za mladé rodiny (podmínkou bylo, že v rodině musí být alespoň jedno dítě ve věku 3-7 let), poslední sloupec zahrnuje data ze sondy v rodinách se školními dětmi (podmínkou bylo, že v rodině musí být alespoň jedno dítě ve věku 7-12 let). Je vidět, že i ve věku nejvyšší angažovanosti ženy v rodině jsou výrazné rozdíly mezi tím, jak se chovají vědecké pracovnice a jak se chovají ostatní zaměstnané ženy. Tři desetiny českých žen s malými dětmi (do 7 let) a pětina žen s dětmi ve školním věku (7 - 12 let) dávají v tomto období jednoznačně přednost rodině. Vědeckých pracovnic s malými dětmi (do 10 let), které dávají přednost rodině v tomto období je pouhých 5 %. Je to podstatný fenomén, který výrazně ovlivňuje postupy a snahy sladit rodinu a zaměstnání.

PODMÍNKY PRO HARMONIZACI PRÁCE A RODINY

Ženy pracující ve vědě a výzkumu se domnívají, že jejich práce je náročnější, jak na odbornost, tak také na čas. Přesto jen zhruba třetina těchto žen se domnívá, že jejich podmínky pro harmonizaci pracovního a rodinného života jsou jiné než podmínky ostatních zaměstnaných ženy u nás (většinou horší), zbývající dvě třetiny jsou přesvědčeny, že v tomto ohledu je situace žen působících ve vědě a výzkumu srovnatelná a nijak zvlášť se neliší od situace ostatních pracujících žen. Je to v zásadě opět obecný názor. Zajímavý detail, který se tady projevuje, je fakt, že nejpevněji přesvědčené o horších podmínkách pro sladění práce a rodiny u žen ve vědě a výzkumu, jsou vědecké a výzkumné pracovnice ve starším věku nad 60 let. Domnívám se, že to mimo jiné souvisí s celkovou životní aktivitou, schopností aktivně se zmocnit rolí v práci a v domácnosti a dobře je

zorganizovat. Činorodost se ve vyšším věku rychleji vytrácí, domnívám se, že to je jedno z vysvětlení, a z jistého pohledu možná jedno z nejdůležitějších. Jak bylo již řečeno, vědecké a výzkumné pracovnice ve věku nad 60 let dávají přednost své profesi, lze tedy předpokládat, že jejich rodinné povinnosti jsou menší, než povinnosti žen ve středním a mladším věku. Proto je zajímavé, že právě tyto ženy jsou v tomto ohledu nejvíce skeptické.

"Mají ženy zaměstnané ve vědě a výzkumu stejné podmínky pro sladění svého pracovního a rodinného života jako většina pracujících žen u nás?" (%)

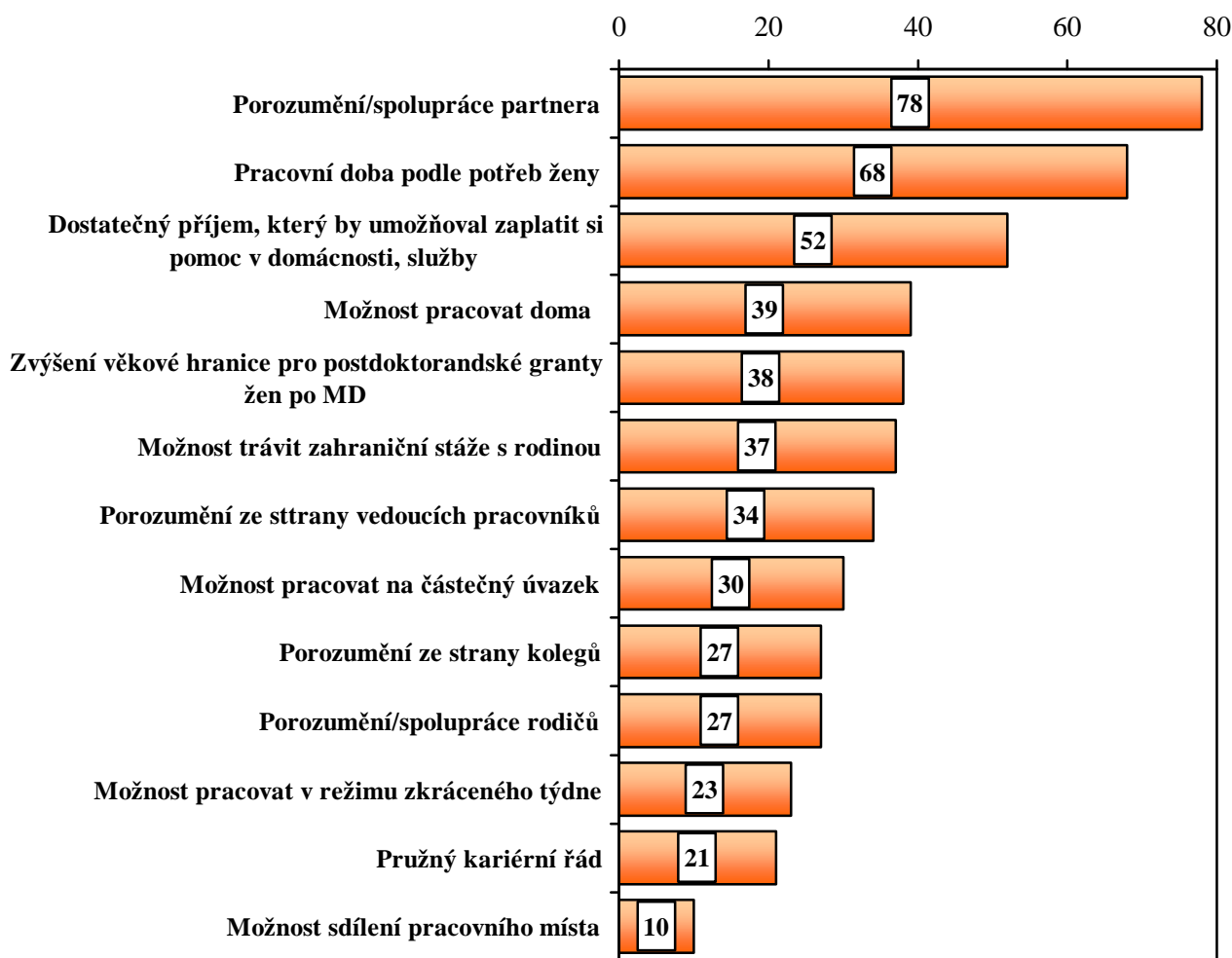
Pramen: STEM, prosinec 2005 - leden 2006, názory 312 vědeckých a výzkumných pracovnic

Nejdůležitější podmínkou harmonizace práce a rodiny je podle oslovených vědeckých pracovnic porozumění a spolupráce partnera (je zajímavé, že porozumění a spolupráce partnera se ukázalo jako podstatně důležitější než porozumění ze strany rodičů a ostatních blízkých příbuzných). Je to opět universální model, který v naší společnosti funguje, protože v zásadě stejně odpovídají i ostatní zaměstnané ženy. Další důležitou podmínkou pro ženy ve vědě a výzkumu je možnost přizpůsobit si pracovní dobu individuálním potřebám. Za velmi podstatný je pokládán také dostatečný příjem, který by umožňoval zaplatit si pomoc v domácnosti, různé služby, apod.

V souvislosti se zásadním významem přikládáním spolupráci a pochopení partnera pro zvládnání pracovních a rodinných povinností žen bych ráda zmínila jednu poznámku. Zdá se, že je pro dokreslení charakteristických rysů žen zaměstnaných ve vědě a výzkumu příznačná. Otázka spolupráce a pochopení partnera byla zjišťována i v reprezentativních výzkumech na celé populaci. V šetření Sociologického výzkumu AV ČR se například ukázalo, že onoho obecně zdůrazňovaného pochopení a spolupráce partnera se dostává jen zhruba dvěma pětina zaměstnaných žen, které uvádějí, že mají oporu ve svém partnerovi, partner s nimi spolupracuje a pomáhá jim. U třetiny žen

partner pochopení sice má, ale je natolik časově zaneprázdněn ve svém zaměstnání, že pomáhat ženě s domácností nezvládá. U čtvrtiny zaměstnaných žen o pochopení partnera nelze mluvit již vůbec, u nich je sladění domácích a pracovních povinností čistě osobní věcí ženy a jejich partner s tím nemá nic společného. U žen ve vědě a výzkumu je situace jiná – spolupráci a pochopení partnera nepostrádají tři čtvrtiny z nich.

***Faktory, které ulehčí harmonizaci práce a rodiny
podíl odpovědí "velmi důležité" (%)***

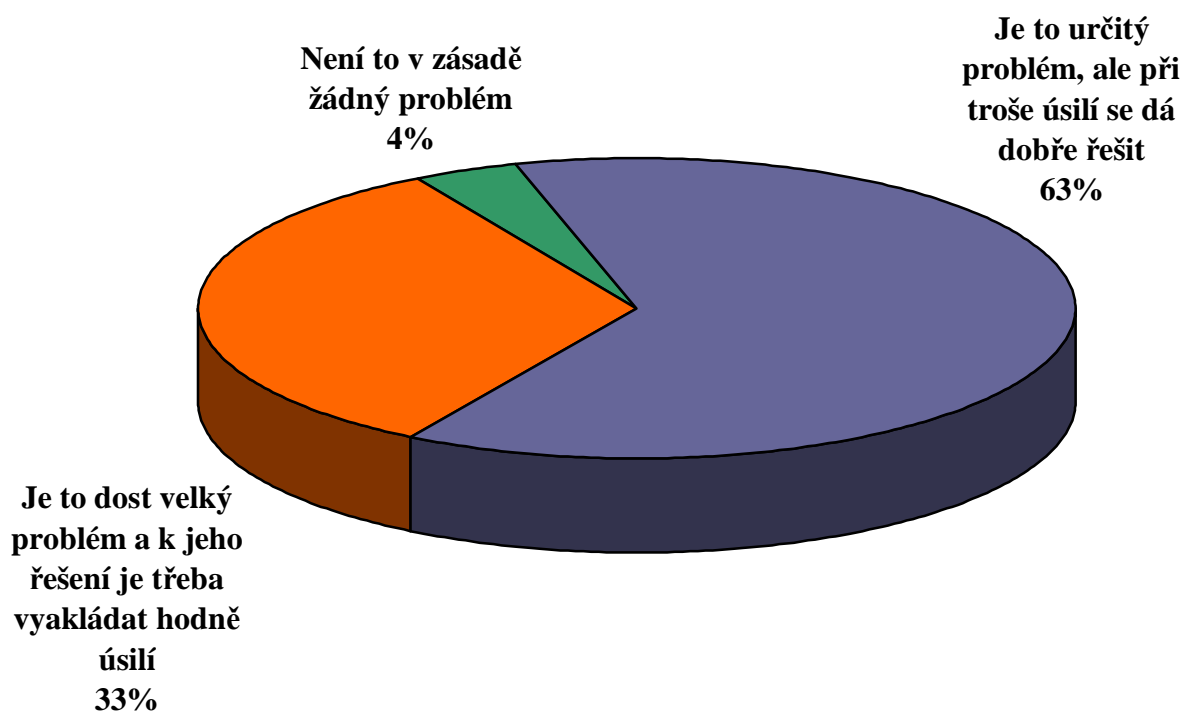

Pramen: STEM, prosinec 2005 - leden 2006, názory 312 vědeckých a výzkumných pracovníků

Bylo již zmíněno, že většina žen působících ve vědě a výzkumu se domnívá, že na tom v otázce sladění práce a rodiny nejsou o nic hůře než ostatní pracující ženy. Jejich nejčastější odpověď na přímou otázku, jak velký problém pro ně představuje skloubit pracovní a rodinný život je, že to sice určitý problém je, ale že při troše úsilí se dá dobře zvládnout. Názor, že pro harmonizaci práce a rodiny je nutné vynakládat velké úsilí, je podstatně méně častý.

Také v názorech na obtížnost sladění pracovních a rodinných závazků hraje podstatnou roli věk. Za nejvíce obtížné považují skloubení práce a rodiny vědecké a výzkumné pracovnice ve vyšším věku. Za problém, na který je třeba vynakládat mnoho úsilí, to považuje 53 % žen nad 60 let a překvapivě jen 30 % žen v mladším středním věku (30 - 44 let), ve kterém jsou nároky plynoucí z povinností v rodině obvykle největší. Vliv věku se zprostředkovaně projevuje i v jiných souvislostech, například ve vazbě na délku praxe v oboru, kde platí, čím delší doba působení v oboru, tím častější přesvědčení, že skloubení práce a rodiny je obtížné. Za velký problém, k jehož řešení je třeba vynakládat mnoho úsilí, považuje sladění pracovních a rodinných povinností 46 % žen zaměstnaných v oboru déle než 25 let a 23 % vědkyň s délkou praxe do 10 let.

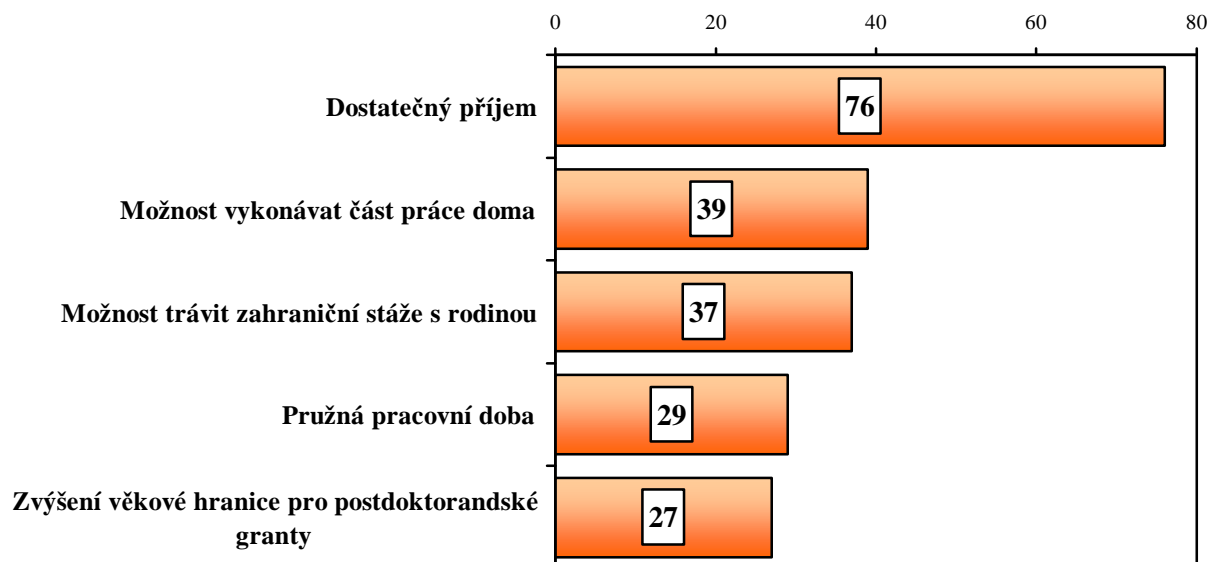
"Jak velký problém představuje pro ženy zaměstnané v oblasti vědy a výzkumu skloubit rodinný a pracovní život?"
(podíl odpovědí v %)

Pramen: STEM, prosinec 2005 - leden 2006, názory 312 vědeckých a výzkumných pracovnic

Věc, kterou ženy ve vědě a výzkumu pro harmonizaci zaměstnání a rodiny nejvíce postrádají, je dostatečný příjem, který by umožňoval zaplatit si různé služby nebo pomoc v domácnosti. Další, již méně často uváděnou věcí, je možnost vykonávat alespoň část práce doma. V průměru chybí možnost práce z domova dvěma pětina žen, jsou ovšem obory, kde to ženy tak často nepociťují (humanitní, společenskovědní). Kromě toho by vědecké pracovnice pro usnadnění snahy spojit pracovní a rodinný život uvítaly také možnost vycestovat na zahraniční stáže s rodinou, pružnou pracovní dobu a zvýšení věkové hranice pro postdoktorandské granty žen po mateřské dovolené.

***Nejčastěji postrádané předpoklady
harmonizace práce a rodiny(%)***

Pramen: STEM, prosinec 2005 - leden 2006, názory 312 vědeckých a výzkumných pracovníc

Na závěr bych chtěla zmínit jeden podstatný moment, který je v datech, o kterých jsem hovořila, patrný, a který má obecnější význam. Z výpovědí respondentek je vidět, že ženy působící ve vědě a výzkumu prokazují při harmonizaci rodiny a zaměstnání značnou dovednost efektivně nakládat se zdroji, které mají k dispozici, a to nejenom ve smyslu disponibilního času, ale také například ve smyslu schopnosti mobilizovat a vytvářet si takové rodinné zázemí, které je nakloněné jejich snahám sladit obě tyto sféry života. Tento potenciál, který ženy ve vědě a výzkumu mají, může být ovšem plně využitý pouze tehdy, když vnější podmínky a předpoklady pro jeho uplatnění budou dostatečné. Domnívám se, že tomu tak není. Je tu hodně místa pro sociální a rodinnou politiku, i pro personální politiku vědeckých a výzkumných pracovišť, pro vytváření dostatečně diversifikovaných opatření, která by vědeckým a výzkumným pracovnícím v různých fázích životního cyklu umožňovala volit mezi alternativními strategiemi harmonizace sféry zaměstnání a rodiny.

Děkuji za pozornost.

POSTAVENÍ ŽEN VE VĚDĚ A VÝZKUMU – VLASTNÍ ZKUŠENOSTI

Ing. Pavlína Maříková

(Česká zemědělská univerzita v Praze, Sociologická laboratoř)

Následující příspěvek nemá charakter odborného textu. Jedná se pouze o popis vlastních zkušeností s prací na jednom výzkumném pracovišti. Díky tomu, že jsem dosud nevyzkoušela jiná místa, nemohu ani porovnávat situaci. Doufám však, že alespoň ukážu, že situace v postavení žen ve vědě není všude stejná a když se chce, tak všechno jde.

Moje práce

Zabývám se sociologií venkova v Sociologické laboratoři na České zemědělské univerzitě. Sociologie má oproti jiným přírodním vědám tu výhodu, že naše práce není vázána na laboratoře (ač se tak jmenujeme) vybavené speciálními technologiemi. Nám k práci stačí počítač, internet, knihovna. Mimo kancelář se dostaneme jen při terénních výzkumech nebo když jedeme prezentovat své výsledky na různé semináře či konference. Týmová spolupráce je nutná pouze v určitých fázích přípravy výzkumu, jinak většinu času každý „tvorí“ sám. Jsme tedy malé výzkumné pracoviště s několika kanceláři a knihovnou, zaměřené na výzkum českého venkova. Náš kolektiv je v současné době silně genderově nevyrovnaný a proto bychom mezi sebou rády uvítaly nějakého mladého nadějného muže. Takto formulovaný inzerát by však byl považován za diskriminační...

Zaměstnanost a uplatnění žen na ČZU

Mám-li však porovnat tuto situaci s ostatními útvary na naší škole, jsme víceméně výjimkou. Naší laboratoř, stejně jako katedru vede paní profesorka Věra Majerová. Na provozně ekonomické fakultě je však jedinou profesorkou (mezi 10 muži) a v rámci celé univerzity tvoří ženy mezi profesory 5,5 %. Na pozicích docentů je situace sice lepší – celkově je žen s uvedeným titulem 20 %, na naší fakultě dokonce 40 %, ale stále je to málo.

Argumentuji tu čísla o zaměstnancích na univerzitě – podle statistik tedy patřících do oblasti školství a ne vědy a výzkumu, ale na druhou stranu posláním univerzity je nejen vzdělávání studentů, ale zároveň i vědecká a výzkumná činnost, a je v zájmu každého pedagoga, aby se do této činnosti zapojil. Na pozici výzkumných pracovníků totiž naše univerzita zaměstnává pouze 18 osob (a z nich je polovina žen).

Sladění rodinného a profesního života – vlastní zkušenosti

Vzhledem k tomu, že naše pracoviště řídí žena, tak mám se sladěním rodinného a profesního života pouze dobré zkušenosti. Při hledání zaměstnání jsem sice automaticky hlásila v jedné větě, že mám dvě malé děti, ale také tři babičky na hlídání. Taky jsem je v prvních měsících často využívala... Ale na druhou stranu není problém, když si potřebuji vzít „volno na hlídání“ nebo z jiného důvodu. Netýká se to pouze malých dětí, péči mohou potřebovat i další lidé – rodiče, prarodiče. Na to vše se u nás bere ohled. Důležité jsou výsledky, ne to, jestli „sedíme na zadku v kanceláři“. Kdy a kde svou práci odvedeme záleží na domluvě.

Díky tomu, že naše práce není nutně vázána na kancelář, je možno ji vykonávat i jinde a jindy. Také „výdobytky moderní techniky“ nám situaci značně ulehčují – není problém mít doma počítač i s připojením na internet, takže teoreticky je možno část práce udělat z domova. Myslím, že není nereálné v tomto zaměstnání uvést do praxe teleworking, tedy práci na dálku.

Kariéra vs. rodina – můj případ

A jak sladit rodinný život s kariérou? Nevím, zda již můžu hovořit o kariéře – v Sociologické laboratoři pracuji už 7 let a stále na stejném místě technika. Díky získaným zkušenostem však již několik let mám zodpovědnost za většinu výzkumů, které děláme, organizuji, zajišťuji, píšu a publikuji. Sebevědomí mi zvyšují lidé, se kterými se setkávám v profesním životě a kteří říkají, že četli můj článek... Během let si také postupně vytvářím sociální sítě – kontakty na odborníky v oboru i v praxi, díky kterým se dostávám k dalším zajímavým projektům a příležitostem.

Při některých jednáních tak mimo pracoviště vystupuji v roli odborníka – konzultanta. Musím se přiznat, že mám stále trému při jednání se staršími a výše postavenými lidmi, tj. především muži z této „vyšší“ pozice. Oni mne však berou a mé názory respektují, s negativním přístupem založeným na genderovém pohledu jsem se zatím nesečkala.

A jak je to s rodinou?

Jsem z generace Husákových dětí, populačního boomu první poloviny 70. let. Maturovala jsem dva roky po revoluci, v době, kdy se mladým lidem otevíraly možnosti nejen u nás, ale i v zahraničí. Já jsem to nevyužila, asi jsem neměla dost odvahy, ale také ještě nebylo moc těch, kteří by mohli předat své zkušenosti, ať pozitivní, tak i negativní, takže to bylo trochu rizikové. Pustila jsem se do studia vysoké školy a ve 20 letech jsem se vdala. O pár let dříve to byl věk docela normální - průměrný věk při sňatku byl u žen až do roku 1990 kolem 22 let. Od té doby se tento věk

každoročně zvyšuje, takže v roce 2004 to bylo již 28 let. Zároveň však sňatků výrazně ubývá (a také narozených dětí).

Děti jsme si zcela podle plánu „pořídili“ ještě během studia – druhý syn se narodil dva měsíce po promoci. Nebyla jsem sama s podobnými plány – v ročníku jsme byly tři. Při srazu po pár letech jsem si však všimla, že moc dalších se nepřidalo. Tehdy jsem si uvědomila, jak se rychle společnost změnila – nejen v přístupu k plození dětí. A to mě tak trochu přivedlo k sociologii.

První zaměstnání jsem si začala hledat po třech letech mateřské dovolené. Že se věnuji právě sociologii byla víceméně souhra náhod, ale dodnes toho nelituji, protože mě to baví...

Závěr

Já osobně považuji tento postup (škola – děti – kariéra) za optimální, ale nevím, zda v současné době by to byl vhodný příklad – situace se od počátku 90. let výrazně změnila, mladí lidé mají více příležitostí, často vyjíždějí do zahraničí, či pracují již při studiu a tak si začínají budovat kariéru brzo. Brzo si také zvyknou na pravidelné příjmy, zadluží se, vezmou si hypotéku, a peníze se tak stávají jednou z největších překážek při úvahách o dítěti.

Stejně tak je tento model asi špatně sladitelný s jinými vědeckými obory, které vyžadují po vysokoškolském studiu okamžité získávání dalších titulů či atestací. Tam jsou tři roky rodičovské dovolené opravdu překážkou.

Společnost se během posledních 15 let výrazně změnila – po všech stránkách, nejen z demografického hlediska, ale v číslech o porodnosti či sňatečnosti to je jasně vidět. Zvyšuje se věk vstupu do manželství (průměrný věk ženichů a nevěst se za posledních desetiletí zvýšil o pět let), klesá počet sňatků (z téměř 70 tisíc ročně na začátku 90. let na 50 tisíc v roce 2004). Počet narozených dětí sice v posledních letech mírně stoupá, ale stále nebyl vyrovnán pokles z první poloviny devadesátých let. Důsledkem je, že Čechů je stále méně – již více než 10 let dochází k přirozeným úbytkům v populaci.

Nejsou tato čísla dostatečně varující, aby vyburcovala k nějaké akci? Jaká by však měla být? Je možno prokázat, že zvyšování porodného ovlivňuje porodnost pouze u některých skupin obyvatel, na ženy-vysokoškolačky má minimální vliv, stejně tak výše rodičovského příspěvku. Podpora bydlení (půjčky pro mladé, hypotéky) svou roli plní, mladí již nejsou odkázáni na pomoc (a bydlení u) rodičů. Na druhou stranu je výše splátek opět limitujícím faktorem, který má výrazný vliv na rozhodnutí, zda mít či nemít děti (a kdy).

Také společenské klima už se mění – čím dál více jsou „tolerováni“ muži na rodičovské „dovolené“, ale i maminky s kočárky ve společnosti – v dopravních prostředcích, v restauracích či obchodech.

Pořád však zaostáváme za světem v podpoře ze strany zaměstnavatelů. Pozitivních příkladů firem či institucí, které umožňují ženám s dětmi práci na zkrácený úvazek či práci na dálku (z domova) nebo dokonce možnost hlídání dětí (jesle jsou stále považovány za přežitek socialismu), je stále málo. A přitom ženy po mateřské mohou být pro firmu velkým přínosem, protože mají motivaci a potřebu se zapojit. V tomto směru by měly jít příkladem především státní instituce.

Je však jen na nás, ženách, jak si své pozice vytvoříme a uhájíme. Pokud bude náš hlas silný, je možno změnit nejen interní předpisy, ale i zákony a nakonec i celé společenské klima.

CHARAKTERISTIKA SPOLEČNOSTI STEM, S.R.O.

STEM byl založen počátkem roku 1990 jako první česká soukromá výzkumná společnost s vlastní tazatelskou sítí. Svůj první reprezentativní výzkum názorů obyvatel ČR provedl v březnu roku 1990. Zpočátku pracoval STEM především na mezinárodních akademických vědeckých projektech. V květnu 1993 zahájil vlastní projekt - pravidelné měsíční šetření na rozsáhlých reprezentativních souborech obyvatel ČR starších 18 let, který souvisle monitoruje dynamiku společenských změn v České republice.

Za více než 15 let své existence provedl STEM kolem 400 rozsáhlých šetření, ve kterých se dotázal více než 500 tis. obyvatel ČR. Výzkumné projekty STEM obsáhly velkou šíři témat i analytických postupů, od monograficky zaměřených studií, po rozsáhlé výzkumné komplexy, od hloubkových kvalitativních výzkumů po velmi rozsáhlá šetření o více než 20 tis. dotázaných.

STEM se zabývá aplikovaným sociologickým výzkumem, zaměřuje se na studium životních podmínek, hodnot, postojů a názorů obyvatelstva. Specializuje se zvláště na rozbor sociálních problémů, na výzkum komunikace a na politickou analýzu. STEM využívá širokou škálu technik kvantitativního i kvalitativního výzkumu, vyvíjí vlastní metodické postupy a pečlivě dbá na časovou i mezinárodní srovnatelnost dat. Má bohatou zkušenost z domácích i zahraničních výzkumů, mezinárodních srovnávacích šetření a z řešení konkrétních problémů klientů z řad velkých institucí i menších soukromých firem.

Mezi významné klienty STEM v minulosti patřily např.:

- přední světové univerzity (Oxford, Cornell, G. Washington),
- mezinárodní instituce (EU, Rada Evropy, IEWS, IYF),
- domácí instituce (Kancelář prezidenta republiky, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo pro místní rozvoj, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo zemědělství, Fakulta sociálních věd UK, Česká zemědělská univerzita, Sociologický ústav AV ČR, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, ad.),
- mediální organizace (Česká televize, Český rozhlas, ČNTS, Lidové noviny, MAFRA, Ringier, Respekt)

a celá řada významných zahraničních i domácích firem.